Amsterdam University of Applied Sciences

Methodisch werken in het jongerenwerk

Author(s)
Metz, Judith; Sonneveld, Jolanda

Publication date
2018

Document Version
Final published version

Link to publication

Citation for published version (APA):
Metz, J., & Sonneveld, J. (2018). *Methodisch werken in het jongerenwerk*. Hogeschool van Amsterdam, Amsterdams Kenniscentrum voor Maatschappelijke Innovatie.

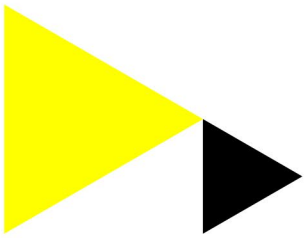

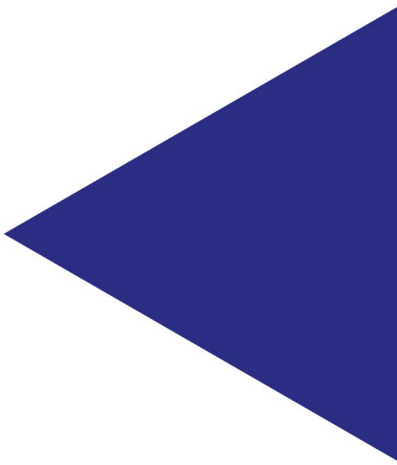

General rights
It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations
If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please contact the library: https://www.amsterdamuas.com/library/contact, or send a letter to: University Library (Library of the University of Amsterdam and Amsterdam University of Applied Sciences), Secretariat, P.O. Box 19185, 1000 GD Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Creating Tomorrow

Download date:11 Oct 2026

Hogeschool van Amsterdam

LECTORAAT YOUTH SPOT

METHODISCH WERKEN IN HET JONGERENWERK

DEEL I

CREATING TOMORROW

Dr. Judith Metz
Jolanda Sonneveld, MSc.

Colofon

Deze literatuurstudie is een product van het lectoraat Youth Spot.
Het lectoraat Youth Spot richt zich op de professionalisering van het jongerenwerk. Zij werkt bottom-up (onder meer op basis van de ‘tacit knowledge’ van jongerenwerkers) met een open blik naar stedelijke, landelijke en internationale ontwikkelingen in de werelden van jongeren, samenleving, wetenschap en beleid. Het lectoraat Youth Spot wordt gevormd door Combiwel, Streetcornerwork, Dock, Jongerenwerk Utrecht (JoU), Roc van Amsterdam, Youth for Christ, Xtra welzijn, Participe, ContourDeTwern (R-newt), De Schoor, Dynamo, Jeugd en Jongerenwerk Midden Holland, Bindkracht 10,Swazoom en de Hogeschool van Amsterdam.

Auteurs: Judith Metz en Jolanda Sonneveld

Lectoraat Youth Spot, jongerenwerk
Amsterdams Kenniscentrum Maatschappelijke Innovatie
Hogeschool van Amsterdam
Postbus 1025
1000 BA Amsterdam
www.hva.nl/youth-spot

Copyright © 2018 Hogeschool van Amsterdam,
Overname van informatie uit deze beschrijving is toegestaan onder voorwaarde van de bronvermelding.

Inhoudsopgave

Inleiding 3
1. Methodisch werken als deel van de professionaliteit 6
1.1 Sociaal werk professionals werken methodisch 6
1.2 Jongerenwerk binnen het brede sociaal werk 7
1.3 Professionalisering jongerenwerk 9
2. Kennisbasis jongerenwerk 12
2.1 Geschiedenis 12
2.2 Interventie, methodieken, practice based evidence en werkzame factoren 13
2.3 Bottom-up ontwikkelde kennisbasis van het jongerenwerk 14
3. Karakteristieken methodisch werken in het jongerenwerk 17
3.1 Open benaderingswijze 17
3.2 Programmeren 18
3.3 Methodiek 20
3.4 (Multi-)methodisch handelen 21
3.5 Methodische uitgangspunten 22
4. Grondstructuur methodisch werken in jongerenwerk 24
4.1 Grondstructuur in vogelvlucht 24
4.2 Oriënteren 29
4.2.1 Wat is oriënteren? 29
4.2.2 Waarom belangrijk? 30
4.3 Ontwerpen 32
4.3.1 Wat is ontwerpen? 32
4.3.2 Waarom belangrijk? 32
4.3.3 Hoe doe je het? 32
4.4 Organiseren 37
4.4.1 Wat is organiseren? 37
4.4.2 Waarom belangrijk? 37
4.4.3 Hoe doe je het? 38
4.5 Uitvoeren 39
4.5.1 Wat is uitvoeren? 39
4.5.2 Waarom belangrijk? 39
4.5.3 Hoe doe je het? 39
4.6 Evalueren 41
4.6.1 Wat is evalueren? 41
4.6.2 Waarom belangrijk? 41
4.6.3 Hoe doe je het? 42
Literatuurlijst 45

Inleiding

Het jongerenwerk is een beroep dat zich bezighoudt met de begeleiding van jongeren bij het volwassen worden in de samenleving en wordt uitgevoerd door professionele jongerenwerkers. Jongerenwerkers hebben een gezamenlijke verantwoordelijkheid om als professional invulling te geven aan hun opdracht conform hun beroep in afstemming met de behoeften van de doelgroep, de behoeften van de samenleving en het overheidsbeleid, lokaal en nationaal. Jongerenwerkers hebben dan ook een eigen manier van werken die hoort bij het beroep van de jongerenwerker. Door methodisch te werken zorgen jongerenwerkers er voor dat zij deskundig handelen op basis van de actuele kennis van hun beroep. Methodisch werken houdt in dat jongerenwerkers op een planmatige en systematische manier te werk gaan om de beoogde resultaten te realiseren.

Tien jaar geleden was de beschikbaarheid van onderbouwde kennis over het methodisch werken in het jongerenwerk een knelpunt in de professionalisering (Metz, 2012). De kennisbasis van het jongerenwerk was beperkt en bestond grotendeels uit praktijkkennis van professionele jongerenwerkers en/of leden van de doelgroep. Kennis geworteld in theorie en/of empirie ontbrak nagenoeg (Metz, 2013). De afgelopen jaren is binnen werkplaatsen in samenwerking met jongerenwerkers, studenten en docenten veel inzicht verworven in de structuur, de werking en de onderbouwing van verschillende jongerenwerkmethodieken. Ook is er helderheid over het specifieke karakter van methodisch werken in het jongerenwerk.

Deze bundel – een mix van nieuwe en reeds bestaande teksten opgebouwd in drie delen – vormt een introductie in het methodisch werken in het jongerenwerk tegen de achtergrond van het methodisch werk in het sociaal werk. Deze publicatie verschijnt als onderdeel van het project *Het is nu het moment om iets te doen.* Werkplaats Methodisch werken in het jongerenwerk. Het project is een samenwerking van lectoraat Youth Spot met de minor jongerenwerk in de grote stad van de hogeschool van Amsterdam en de jongerenwerkorganisaties Combiwel – Dock – Dynamo – JoU – Swazoom.

De bundel is als volgt opgebouwd. Deel I *Methodisch werken in het jongerenwerk* is een nieuwe tekst en presenteert de visie op het methodisch werken in het jongerenwerk. **Hoofdstuk 1 - Methodisch werken als deel van professionaliteit** beschrijft waarom methodisch werken kenmerkend is voor de professionaliteit van sociaal werkers, hoe het jongerenwerk zich verhoudt tot de andere sociaal werk beroepen en de nieuwe eisen voor hun beroepsuitoefening: beroepsregistratie en handelen volgens de richtlijnen van *Evidence-Based-Practice*. **Hoofdstuk 2 - Kennisbasis jongerenwerk** bevat die informatie over methodisch werken die jongerenwerkers kunnen gebruiken voor het verantwoorden van hun handelen. Van jongerenwerkers wordt net als van andere hedendaagse sociale professionals verwacht dat zij hun professionele handelen kunnen onderbouwen met wetenschappelijke kennis (zie ook hoofdstuk 1). In dit hoofdstuk geven wij een beknopt overzicht van de kennisbasis van het jongerenwerk in relatie tot de veelvormigheid van de kennisbasis van het sociaal werk. Hoofdstuk 3 - **Karakteristieken methodisch werken in het jongerenwerk** beschrijft wat kenmerkend is voor het methodisch werken in het jongerenwerk aan de hand van vijf karakteristieken. De vijf kenmerken van methodisch werken in het jongerenwerk zijn: open benaderingswijze, programmeren, multi-methodisch, methodiek en methodische uitgangspunten. De kenmerken gelden voor het gehele jongerenwerk, maar zijn niet uniek voor het jongerenwerk. We geven dan ook aan hoe deze

karakteristieken zich verhouden tot het methodisch werken binnen de andere beroepen van het sociaal werk. Hoofdstuk 4 – **Grondstructuur** presenteert de systematiek die aan de basis ligt van het planmatig werken in het jongerenwerk. De grondstructuur van het jongerenwerk heeft de vorm van programmeren. In dit hoofdstuk wordt eerst de grondstructuur in totaal gepresenteerd waarna in de paragrafen die volgen alle vijf de fasen van de grondstructuur worden uitgewerkt. Van iedere fase beschrijven we eerst wat het is, waarom het belangrijk is en hoe je het vorm geeft in het handelen (hoe je het doet). Aan het einde van iedere paragraaf staat kort beschreven welke kennis daarvoor beschikbaar is.

Deel II en Deel III[1] bestaan uit een bundeling van vooral reeds gepubliceerde teksten. Deel II – Achtergrond Jongerenwerk biedt een brede introductie in het jongerenwerk als beroep. Het bevat informatie over de taakopvatting van het jongerenwerk en de geschiedenis van het beroep. Vervolgens beschrijft het de eigen professionaliteit van jongerenwerkers en een inkijkje in de geschiedenis van professionalisering. Tenslotte geeft het inzicht in de Beroepsvereniging jongerenwerk, bevat het de beroepscode en schetst het de laatste ontwikkelingen op het terrein van beroepsregistratie.

Deel III - Jongerenwerk als een van de beroepen van het sociaal werk positioneert het jongerenwerk in relatie tot de andere sociaal werkberoepen. Het biedt informatie over de bijdrage van het jongerenwerk aan het lokaal sociaal beleid. Ook laat het zien hoe het jongerenwerk zich verhoudt tot de andere sociale, vrijetijd- en pedagogische beroepen. Tenslotte bevat het een inleiding in het methodisch werken in het sociaal werk.

[1] Deel II en III zijn alleen digitaal te verkrijgen via de website van Youth Spot

Deel I

Methodisch werken in het jongerenwerk

1. Methodisch werken als deel van de professionaliteit

Door methodisch te werken borgen jongerenwerkers de kwaliteit van hun beroepsuitoefening. Dit hoofdstuk beschrijft waarom methodisch werken kenmerkend is voor de professionaliteit van sociaal werkers, hoe het jongerenwerk zich verhoudt tot de andere sociaal werk beroepen en de nieuwe eisen voor hun beroepsuitoefening: beroepsregistratie en handelen volgens de richtlijnen van *Evidence-Based-Practice*. Hieronder werken wij dit uit.

1.1 Sociaal werk professionals werken methodisch

Jongerenwerkers zijn sociaal werk professionals. Kenmerkend van sociaal werk professionals is dat zij een zelfstandige verantwoordelijkheid hebben om invulling te geven aan hun opdracht conform hun beroep in afstemming met de behoeften van de doelgroep, de behoeften van de samenleving en het overheidsbeleid, lokaal en nationaal. Dat betekent dat sociale professionals – binnen de kaders van hun beroep - zelf verantwoordelijk zijn voor wat ze doen en hoe ze dat doen. Sociaal werk professionals doen niet zo maar wat. Ze werken volgens de kaders van hun beroep die de inhoud en de kwaliteit van het handelen borgen.

Wat zijn deze kaders voor jongerenwerkers en hoe komen deze tot stand? De beroepscode van het jongerenwerk geeft richting aan de opdracht van het beroep. In 2014 is de beroepscode van het jongerenwerk vastgesteld door de BV Jong, de beroepsvereniging[2] van het jongerenwerk. In de beroepscode staan de afspraken voor de uitoefening van hun beroep. De beroepscode is gebaseerd op het Internationale VN verdrag inzake de Rechten van het Kind en beschrijft de inhoud van het beroep, de pedagogische relatie met de jongere(n) en hun ouders/verzorgers, de relatie met de eigen organisatie en ketenpartners en de professionaliteit van het vak. Specifiek over de professionaliteit van het jongerenwerk, staat er in de beroepscode dat de jongerenwerker zijn beroep deskundig uitoefent op basis van actuele kennis en in nauwe aansluiting op maatschappelijke ontwikkelingen, zich aantoonbaar op de hoogte houdt van actuele informatie, middelen, kennis, en vernieuwende praktijken en persoonlijk verantwoording aflegt over hoe hij werkt volgens de normen van het beroep.

[2] Een beroepsvereniging behartigt de belangen van de beroepsgroep en zet zich in voor beroepsontwikkeling, professionalisering, positionering, en de kwaliteit van het beroep.

10. DE WERKER WERKT AAN DE PROFESSIONALITEIT EN DE KWALITEIT VAN ZIJN VAK.

Toelichting:

- *De werker oefent zijn beroep deskundig uit op basis van actuele kennis en in nauwe aansluiting op maatschappelijke ontwikkelingen in het kinder- en jongerenwerk en het lokale sociale domein.*

- *De werker houdt zich aantoonbaar op de hoogte van actuele informatie, middelen, kennis en vernieuwende praktijken nodig zijn om zijn werk ten behoeve van de jeugd, organisatie en samenleving te kunnen vervullen.*

- *De werker ondersteunt ontwikkelingen die profilering van zijn vak versterken en/of betere voorwaarden scheppen voor een goede beroepsuitoefening. Denk hierbij aan bijvoorbeeld onderzoek, publicaties en het ondersteunen van de beroepsvereniging.*

- *De werker bevordert door het naleven van de beroepsnormen – en door daar persoonlijk verantwoording over af te leggen- het vertrouwen en de erkenning van zijn beroep.*

Uit: Beroepscode kinder- en jongerenwerk, 2014.

Door methodisch te werken zorgen sociaal werk professionals er voor dat zij deskundig handelen op basis van de actuele kennis van hun beroep. De term methode komt van het Griekse "methodos" (de manier) en wordt over het algemeen gedefinieerd als de planmatige benadering om een specifiek doel te bereiken. Methodisch werken houdt in dat sociaal werk professionals doelgericht, systematisch (weloverwogen en welbewust) en tegelijk ook ethisch en maatschappelijk verantwoord handelen (Landelijk Opleidingsprofiel CMV, 2009). Een specifieke manier van handelen gebaseerd op een combinatie van intuïtie, kennis, ervaring en opleiding behoort volgens nagenoeg alle professionaliseringstheorieën tot de kern van een professie of beroep (Metz & Verharen, te verschijnen; Sprinkhuizen & Scholte, 2016).

1.2 Jongerenwerk binnen het brede sociaal werk

Jongerenwerkers hebben een eigen manier van werken die hoort bij het beroep van de jongerenwerker. Het jongerenwerk richt zich op een doelgroep die zich bevindt in de overgang van kind zijn naar volwassenheid. Hoe beter jongeren zich in deze periode weten te ontwikkelen, des te minder dat zij later als volwassenen een beroep hoeven te doen op steunstructuren. Kenmerkend voor het jongerenwerk is dat het ***altijd*** ontwikkelingsgericht is, ook als er problemen zijn. Ontwikkelingsgericht is 'de aandacht voor de – brede, positieve en langdurige – ontwikkeling van jongeren. Hierbij gaat het '(..) over de persoonlijke, sociale en maatschappelijke ontwikkeling tot volwaardig mens-zijn, die bestaat uit een combinatie van identiteitsvorming met emotionele en morele ontwikkeling, het leren van levensvaardigheden en sociale en maatschappelijke participatie' (Metz, 2013, p. 18). Belangrijk hierbij is dat

jongeren de gelegenheid krijgen om zelf richting te geven aan het proces van volwassen worden (Metz, 2013).

Voor het methodisch werken van jongerenwerkers betekent dit dat de leefwereld van jongeren het vertrekpunt vormt (Metz, 2011; Metz, 2013). Fysiek, doordat jongerenwerkers werken op plekken waar jongeren verblijven (Dunne et al., 2014). Symbolisch doordat jongerenwerkers aansluiten bij het eigen perspectief, en de eigen ervaring, vragen en doelen van jongeren (Metz, 2011a; Smith 2013; 1st and 2nd Declaration European Youth Work Convention 2010; 2015). Vanuit de leefwereld van jongeren maken jongerenwerkers verbinding met de samenleving: met thuis, de buurt, de school, en het werk. In de leefwereld en de omgeving van jongeren zijn er voortdurend nieuwe ontwikkelingen waaruit (nieuwe) vragen en behoeften vanuit jongeren of de samenleving ontstaan, waarop jongerenwerkers moeten inspelen. Voor het methodisch werken in het jongerenwerk vraagt dit dat het moet kunnen inspelen op de (nieuwe) vragen en behoeften van jongeren en de samenleving.

De context waarin jongerenwerkers werken is continu in beweging. Onder context kan worden verstaan: de eigen organisatie, de sociale infrastructuur en het lokale beleid. Door interne reorganisaties en aanbestedingen veranderen de teams, de interne verantwoordingsstructuur en soms zelfs de organisaties waarvoor de jongerenwerkers werkzaam zijn. Decentralisaties zijn in veel stadsdelen/wijken/gemeenten reden om de sociale infrastructuur opnieuw in te richten waarbij er bovendien grote lokale verschillen zijn. Daarnaast geeft het lokale bestuur, afhankelijk van de politieke kleur en signalen vanuit jongeren en de omgeving, specifieke opdrachten aan het jongerenwerk. Deze opdrachten kunnen ieder kwartaal worden bijgesteld. Voor jongerenwerkers betekent dit dat zij zich permanent moeten positioneren en profileren in die veranderende omgeving. Het vraagt van jongerenwerkers dat zij in de organisatie en daarbuiten volgen wat er wijzigt en in het methodisch werken met jongeren en de omgeving manieren vinden om hier op aan te sluiten. Ook vraagt het om de samenwerking aan te gaan met personen, organisaties en voorzieningen die voor jongeren en hun omgeving belangrijk zijn.

Het gevolg van het werken vanuit de leefwereld van jongeren en het in spelen op ontwikkelingen in de sociale context is dat jongerenwerkers niet altijd herkend worden als sociaal werk professionals. ‘Ze hangen en praten net zoals de jongeren en doen maar wat’ is een veel gehoord commentaar op jongerenwerkers, dat een afkeurende ondertoon bevat.. Het is juist kenmerkend voor het methodisch werken in het jongerenwerk dat het inspeelt op wat er in die specifieke situatie aan de hand is, dat verbindt aan lange termijn doelen en daarbinnen ontwikkelingsmogelijkheden voor jongeren genereert.

Door ontwikkelingsgericht te werken heeft het jongerenwerk vaak een *preventieve* en soms een *curatieve* of zelfs *repressieve functie*. Het jongerenwerk heeft bijvoorbeeld een preventieve uitwerking doordat zij jongeren vroegtijdig bereikt, en het eigenaarschap van het eigen leven versterkt en verder afglijden voorkomt, via informatie en advies, het inschakelen van het netwerk, individuele begeleiding en indien nodig doorleiden. Het jongerenwerk heeft een curatieve functie wanneer zij na het tijdig doorverwijzen naar gespecialiseerde hulp als partner in de integrale hulp bijdragen aan het normaliseren en afschalen. Jongerenwerkers blijven als partner nauw betrokken bij de hulpverlening. Dit doen zij bijvoorbeeld door jongeren te motiveren om via hulpverlening aan hun problemen te werken, door jongeren te ondersteunen tijdens het hulpverleningstraject en door mee te gaan naar afspraken. Het jongerenwerk werkt repressief wanneer zij partner is voor gemeente en politie bij het verminderen van overlast en criminaliteit. Zo levert zij een bijdrage door binnen wettelijke kaders en met respect voor de privacywetgeving informatie te delen over het gedrag van jongeren en mogelijke oorzaken hiervan, te adviseren en mee te werken aan de aanpak van overlast en criminaliteit door met jongeren in gesprek te gaan over hun gedrag of positieve vrijetijdsbesteding te bieden.

Met de focus op het begeleiden van jongeren bij het volwassen worden behoort het jongerenwerk binnen het brede sociaal werk onder de sociaalagogische beroepen. Ook het sociaal-cultureel werk, opbouwwerk en het ouderenwerk, homowerk, en het vrouwenwerk worden daartoe gerekend. Sociaalagogisch houdt in dat jongerenwerkers erop gericht zijn een veranderingsproces bij individuen of groepen of gemeenschappen op gang te brengen (Brinkman, 2013). Kenmerkend voor het methodisch werken van de sociaal-agogische beroepen is dat de beoogde verandering, verbetering of ontwikkeling bij jongeren of groepen of gemeenschappen – gefaciliteerd door het agogisch handelen – door de doelgroep zelf wordt gerealiseerd (Brinkman, 2013 p. 25).

1.3 Professionalisering jongerenwerk

Voor jongerenwerkers gelden er net als voor alle andere sociaal werk professionals nieuwe eisen voor hun beroepsuitoefening: beroepsregistratie en handelen volgens de richtlijnen van *Evidence-Based-Practice.* Hieronder werken wij dit uit.

Het beroepsregister is een eerste manier om de kwaliteit van een beroep te borgen. De verwachting is dat beroepsregistratie bijdraagt aan vakmanschap omdat het professionals en werkgevers stimuleert om te investeren in vakbekwaamheid. Door zich te registreren laten professionals zien dat ze staan voor de kwaliteit van hun vak. Voorwaarde voor het kunnen registreren is dat professionals werken volgens de beroepscode en daarop aanspreekbaar zijn. Vaak is ook het volgen van een gecertificeerde bijscholing verplicht. Hierdoor stimuleert een beroepsregister dat professionals zich jaarlijks bijscholen.

Sinds 1 januari 2018 geldt er een registratieverplichting voor professionals die werkzaamheden uitvoeren binnen het kader van de Wet op de Jeugdhulp. Het is een kwestie van tijd voordat registratie verplicht wordt voor andere vormen van sociaal werk. BV Jong en de BPSW (Beroepsvereniging van Professionals in het Sociaal Werk) werken momenteel samen aan de ontwikkeling van een Registratie voor Sociaal Werkers. Vooruitlopend op deze ontwikkeling is in mei 2017 de vooraanmelding gestart voor de beroepsregistratie

sociaal werkers.[3] Voor jongerenwerkers vraagt het beroepsregister om aantoonbaar te maken waaruit hun professionaliteit bestaat en hoe zij hun vak bijhouden.

Een tweede ontwikkeling is de toenemende vraag om te werken volgens de richtlijnen van *Evidence-Based-Practice* (EBP). EBP houdt in dat professionals hun handelen baseren op een integratie van verschillende kennisbronnen: 1) praktijkkennis, 2) kennis uit wetenschappelijk onderzoek en 3) kennis (of waarden) van de cliënten (Sackett e.a., 2000). Voorheen leerden jongerenwerkers het methodisch werken grotendeels in de praktijk, door veel te oefenen, te doen of door te kijken naar collega's. Nu wordt van jongerenwerkers net als andere sociaal werkers verwacht dat zij handelen volgens de richtlijnen van EBP, en naast de praktijkkennis ook putten uit kennis van wetenschappelijk onderzoek en de inbreng van hun doelgroep: jongeren. De verwachting is dat jongerenwerkers, door gebruik te maken van kennis uit wetenschappelijk onderzoek, beter weten wat wanneer wel en niet werkt en voor wie. Ook kunnen jongerenwerkers deze kennis gebruiken om helder over te brengen aan collega's, teamleiders, managers, samenwerkingspartners, beleidsmedewerkers en bestuurders wat het jongerenwerk kan betekenen (en wat niet), hoe zij werken en wat zij nodig hebben om hun werk te kunnen doen.

Tien jaar geleden was de beschikbaarheid van onderbouwde kennis over het jongerenwerk een knelpunt in de professionalisering van het jongerenwerk (Metz, 2012). De kennisbasis van het jongerenwerk was beperkt en bestond grotendeels uit praktijkkennis van professionele jongerenwerkers en/of leden van de doelgroep. Kennis geworteld in theorie en/of empirie ontbrak nagenoeg (Metz, 2013). Zomer 2018 is er een aanzienlijke kennisbasis beschikbaar die geworteld is in de jongerenwerkpraktijk en wetenschappelijk is onderbouwd. Dankzij de gezamenlijke inzet van jongerenwerkers, hun organisaties, de ROC's, studenten en docenten van de Hogeschool van Amsterdam en onderzoekers van het lectoraat Youth Spot is er helderheid over het specifieke karakter van methodisch werken in het jongerenwerk en zijn er verschillende methodieken beschreven en met praktijkkennis onderbouwd.

Op dit moment zijn er twee knelpunten die de wetenschappelijke onderbouwing van het methodisch handelen van het jongerenwerk belemmeren. Het eerste knelpunt is dat onbekend is *hoe* jongerenwerkers multi-methodisch werken. We weten dat jongerenwerkers in contact met jongeren en hun omgeving een open benaderingswijze hanteren, waarin gebruik wordt gemaakt van één of meer methodieken die opgebouwd zijn uit een vaste volgordelijkheid, en principes die richting geven aan het handelen. Niet bekend is hoe het *multi-methodisch* werken vorm krijgt. Het tweede knelpunt is dat jongerenwerkers en hun organisaties in de uitvoering van hun werk nog onvoldoende verbinding maken met bestaande, wetenschappelijke kennis. Reeds beschreven is dat de afgelopen jaren in samenwerking met jongerenwerkers en hun organisaties veel inzicht is verworven in de structuur, de werking en de onderbouwing van verschillende jongerenwerkmethodieken. Een flinke groep jongerenwerkers heeft door deelname aan onderzoeksprojecten geleerd om te reflecteren op het eigen handelen, is bewust geworden van het eigen handelen en is uitgedaagd om dit te verbinden aan bestaande of nieuwe kennis. Andere jongerenwerkers hebben via teamoverleggen, intervisie en workshops leren reflecteren op het eigen handelen en kennis opgedaan van specifieke methodieken. Het probleem is dat er in geen van de projecten expliciet aandacht is geweest voor de grondvorm van methodisch werken in het

[3] https://www.registerplein.nl/registers/register-sociaal-werkers/

jongerenwerk en jongerenwerkers en hun organisaties niet de gelegenheid hebben gehad om hun handelen systematisch te verbinden aan (nieuw) beschikbare kennis.

2. Kennisbasis jongerenwerk

Van jongerenwerkers wordt net als van andere hedendaagse sociale professionals verwacht dat zij hun professionele handelen kunnen onderbouwen met wetenschappelijke kennis (zie ook hoofdstuk 1). De kennisbasis jongerenwerk bevat informatie over methodisch werken die jongerenwerkers kunnen gebruiken voor het verantwoorden van hun handelen. In dit hoofdstuk geven wij een beknopt overzicht van de kennisbasis van het jongerenwerk in relatie tot de veelvormigheid van de kennisbasis van het sociaal werk.

2.1 Geschiedenis

De ontwikkeling van de kennisbasis van het jongerenwerk is een proces dat met vallen en opstaan verloopt. Dat de professionele begeleiding van jongeren bij het volwassen worden in de samenleving specifieke expertise vraagt is al in 1918 duidelijk wanneer het eindrapport verschijnt van de 'Staatscommissie tot onderzoek naar de ontwikkeling van jeugdige personen van 13-18 jaar'. Het rapport concludeert dat, na twintig jaar ervaring met de leerplichtwet en de kinderbeschermingswetten (beiden ingevoerd in 1901), zes jaar onderwijs niet voldoende is om jongeren voor te bereiden op een volwassen bestaan. Ook stelt de Staatscommissie dat naast interventies van de kinderbescherming in niet goed functionerende gezinnen ook preventief werken nodig is. Als oplossing beveelt het rapport 'vrije jeugdvorming' aan. De Staatscommissie verstaat daaronder 'het geheel aan middelen aan jeugdvorming buiten gezin, school en kerk waarbij in vrijheid van aansluiting en zonder leerlingverhouding kan worden gearbeid'.[4]

Het opbouwen van de kennisbasis is gedeeltelijk een moeizaam proces om drie redenen. Ten eerste is het jongerenwerk een relatief klein vakgebied waardoor het lastig is om voldoende middelen te genereren die nodig zijn voor de methodiekontwikkeling. Ten tweede omdat de leefwereld van jongeren in beweging is, waardoor jongerenwerkers hun aanpak steeds moeten bijstellen aan de nieuwe vragen en behoeften van jongeren. Ten derde omdat de samenleving verandert, waardoor jongerenwerkers hun aanpak tevens moeten aanpassen aan veranderende leefomstandigheden van jongeren en behoeften vanuit de samenleving. Het gevolg is dat jongerenwerkers goed zijn in het bottom-up, in interactie met jongeren en de samenleving ontwikkelen van nieuwe werkwijzen of inspirerende werkwijzen uit het buitenland vertalen naar de Nederlandse situatie (Metz, 2011). De keerzijde is dat tot tien jaar geleden de beschikbaarheid van onderbouwde kennis over het jongerenwerk een knelpunt was in de professionalisering van het jongerenwerk (Metz, 2012). De kennisbasis van het jongerenwerk was beperkt en bestond grotendeels uit praktijkkennis van professionele jongerenwerkers en/of leden van de doelgroep. Kennis geworteld in theorie en/of empirie ontbrak nagenoeg (Metz, 2013).

[4] Deze tekst is letterlijk overgenomen uit Metz, Judith (2011). *Kleine stappen, grote overwinningen. Jongerenwerk: historisch beroep met perspectief.* Amsterdam: SWP. p. 21.

2.2 Interventie, methodieken, practice based evidence en werkzame factoren

Binnen het sociaal werk breed is er discussie over wat een passende vorm is voor de kennisbasis. Dit komt omdat het sociaal werk bestaat uit relatief jonge professies en pas sinds de millenniumwisseling de aandacht groeit voor de kennisbasis van het sociaal werk. Naast methodieken zijn er interventies, *practice-based evidence* en *common factors*. Hieronder werken wij uit wat deze vormen inhouden, wat de voor- en nadelen zijn van deze vormen en hoe zij verschillen van de methodieken die gebruikt wordt voor de kennisbasis in het jongerenwerk.

De interventie is het meest populair en is als basis omarmd door overheden, kennisinstituten en hogescholen. Een interventie die bestaat uit een gedetailleerd uitgewerkte aanpak, die zich richt op het verbeteren van een specifieke situatie in de vorm van een voorgeschreven fasering, toe te passen technieken, te gebruiken materialen, met een nader omschreven tijdsduur en frequentie (Van Yperen, Veerman & Bijl, 2017). Veel interventie-beschrijvingen zijn, al dan niet onderbouwd met onderzoek, opgenomen in databanken. Een van de redenen waarom *evidence-based practice* bij haar introductie binnen het sociaal werk veel weerstand opriep, is dat de aanvankelijke beperking tot interventies als kennisbasis geen recht doet aan complexe, dynamische en interactieve karakter van de ingrepen binnen open benaderingswijzen (Desair, 2008; Kremer & Verplancke, 2004; Steyaert et al., 2010; Metz, 2016).

De methodiek is de tweede benadering. Onder methodiek wordt verstaan: ‘Het geheel van een mens- en maatschappijvisie, naar vooropgestelde doelstellingen die worden nagestreefd door het handelen, de methode van handelen en bij voorkeur een verklarende theorie die verklaart waarom bepaalde acties tot bepaalde resultaten leiden’ (Hermans 2014, p. 41). De kracht van methodieken is dat het van toepassing voor een diversiteit aan situaties en contexten. Hierin verschilt de methodiek van interventies. Het nadeel van methodieken is dat zij, in tegenstelling tot interventies, geen vaste format hebben. De meeste methodieken zijn beschreven in de vorm van handboeken of methodiekbeschrijvingen en niet in een database. Ook verschilt per methodiek in hoeverre ze zijn onderbouwd met onderzoek.

De derde benadering, “*Practice-based evidence*” is door Geert van der Laan in Nederland geïntroduceerd en vestigt de nadruk op de noodzaak om te leren van casuïstiek in specifieke contexten (Van der Laan, 2003/2004). Praktisch krijgt *practice-based evidence* in Nederland onder andere vorm in de werkplaatsen sociaal domein waar vragen vanuit gemeenten en werkveld leidend zijn voor het praktijkonderzoek binnen “*community of practices*” waarin onderwijs, werkveld en overheden samenwerken. Als kracht van de kennis die binnen *practice-based evidence* wordt ontwikkeld, wordt benoemd dat deze context-specifiek is en aansluit bij vragen vanuit de praktijk (Zunderdorp, Herngreen & Vliegen, 2015). Wat ontbreekt bij deze benadering zijn concrete aanwijzingen voor het methodisch werken van professionals. Alle interventies en de meeste methodieken kennen wel duidelijke doelen, doelgroepen en handvatten voor het handelen in contact met de doelgroep en de omgeving. Tevens is het moeilijk om *practice-based evidence* te onderbouwen met empirisch onderzoek (Metz, 2016).

De vierde benadering is het “*common factors-model*”, ontwikkeld voor de psychotherapie (Lambert & Barley, 2001) en door onder andere De Vries (2007) in Nederland

geïntroduceerd. Het model beoogt die factoren, processen en interventies te identificeren die gemeenschappelijk zijn in (bijna) alle vormen van hulpverlening en verantwoordelijk geacht worden voor het effect ervan (De Vries, 2010). Wel verschillen de opvattingen over wat concreet onder werkzame factoren verstaan wordt (Wartna, Vaandrager, Wagemakers & Koelen, 2012) en de mate waarin de algemene werkzame factoren van invloed zijn op de effectiviteit van de hulpverlening (De Vries, 2010; Van Yperen, Steege, Addink & Boendemaker, 2010). Het common factors-model is interessant als voorbeeld voor hoe juist die factoren te identificeren die binnen verschillende werkwijzen, doelgroepen, doelen en contexten gemeenschappelijk zijn en te onderbouwen met onderzoek. Ook het naast elkaar kunnen voorkomen van factoren sluit goed aan bij open benaderingswijzen. Het probleem met dit model is dat de geïdentificeerde factoren, zoals de werkrelatie of de methode, te algemeen zijn om de specifieke werking van het jongerenwerk, te beschrijven en te onderbouwen (Metz, 2016).

De kennisbasis van het jongerenwerk heeft de vorm van een methodiek. Dit omdat de methodiek meer richting geeft aan het methodisch werken dan *practice based evidence* en de common factors. Ook is het mogelijk om een methodiek met onderzoek te onderbouwen. Tenslotte maakt methodiek het mogelijk om de informatie over het methodisch werken zodanig vast te leggen dat het bruikbaar is voor een diversiteit aan situaties en contexten. Immers, het jongerenwerk is een levendige praktijk, die bestaat uit verschillende al dan niet beschreven activiteiten en projecten, aangeboden vanuit verschillende organisaties op straat, in scholen, productiehuizen (culturele voorzieningen voor de podiumkunsten), sportaccommodaties en buurthuizen of specifieke jongerencentra.

2.3 Bottom-up ontwikkelde kennisbasis van het jongerenwerk

Tegenwoordig kent het jongerenwerk een aanzienlijke kennisbasis die bottom-up is ontwikkeld vanuit de jongerenwerkpraktijk en wetenschappelijk is onderbouwd. Van de bestaande methodieken zijn op dit moment de klassieke methodieken De Inloop (Metz & Sonneveld, 2012), Ambulant Jongerenwerk (Koops, Metz & Sonneveld, 2013), Individuele Begeleiding (Koops, Metz & Sonneveld, 2014), Groepswerk (Rumping e.a., 2017) en Informatie & Advies (Schaap, Todorovic, Awad, Manders, Sonneveld & Metz, 2017) beschreven en met praktijkkennis onderbouwd. Het meidenwerk is onderbouwd met praktijkkennis en effectonderzoek, en doorontwikkeld (Boomkens, Van der Grient, Metz, Nijland & Van Trijp, 2018). Nieuw ontwikkelde en met praktijkkennis onderbouwde methodieken zijn Talentgericht werken (Abdallah, Kooijmans & Sonneveld, 2016), Youth Organizing (Awad, Metz, Koops & Sonneveld, 2017) en Peer-to-Peer (Manders, Metz & Sonneveld, 2017). Van het meidenwerk en talentgericht werken weten we bovendien ook hoe het werkt. Het meidenwerk draagt via een proces van zelfversterking (empowerment) bij aan het vergroten van het eigenaarschap van het eigen leven (Boomkens, Van der Grient, Metz, Nijland & Van Trijp, 2018; Boomkens, Metz, Van Regenmortel & Schalk, 2018). Talentgericht werken draagt door het faciliteren van succeservaringen bij aan het versterken van de persoonlijke ontwikkeling en maatschappelijke participatie van jongeren in kwetsbare situaties (Abdallah, 2017; Abdallah, Kooijmans & Sonneveld, 2016).

Sinds kort weten we bovendien iets over de effecten van het jongerenwerk. Reeds genoemd is dat het meidenwerk met effectonderzoek is onderbouwd. In 2018 is de Maatschappelijke

Business Case Jongerenwerk (MBC) (Participe Advies, 2018) verschenen.[5] Een MBC is een model dat de meerwaarde van de dienstverlening, in dit geval het jongerenwerk, laat zien voor jongeren en de maatschappij. Dit wordt onder andere gedaan door een gestructureerde kosten-baten afweging waarin het economische én maatschappelijke nut van een organisatie samenkomen. In Europees vergelijkend onderzoek in vijf landen (GB, Finland, Estland, Italië en Frankrijk) is door middel van story telling in beeld gebracht hoe jongeren de impact van jongerenwerk op hun leven ervaren. De conclusie is dat ondanks de vele verschillen in de uitvoering, het jongerenwerk bijdraagt aan het vergroten van zelfvertrouwen, het versterken van vriendschappen en het maken van positieve, toekomstgerichte keuzen (Ord, et al., 2018). Lectoraat Youth Spot is in 2017 in samenwerking met 11 jongerenwerkorganisaties uit het hele land effectonderzoek gestart naar de bijdrage van het jongerenwerk aan de transformatiedoelen. Het is wereldwijd het eerste effectonderzoek naar het jongerenwerk. De uitkomsten worden najaar 2019 verwacht.

In de figuur 1 visualiseren we de beschreven en onderbouwde methodieken die beschikbaar zijn van het jongerenwerk in Nederland. De beschrijvingen van de verschillende methodieken zijn te vinden op www.hva.nl/youth-spot.

[5] https://www.participeadvies.nl/actueel/mbc-jongerenwerk

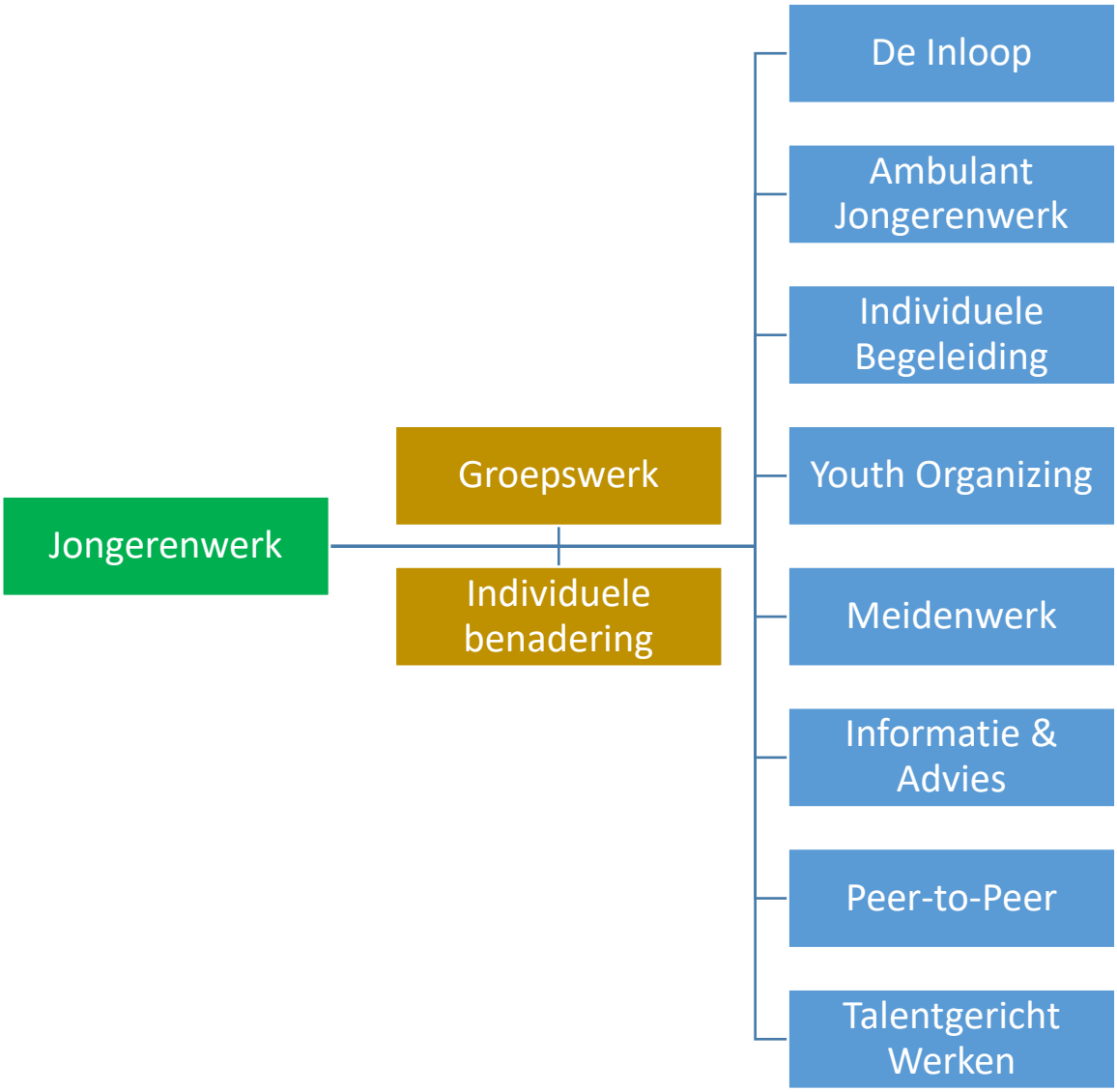

Figuur 1: Methodieken van het jongerenwerk in Nederland.

3. Karakteristieken methodisch werken in het jongerenwerk

Jongerenwerkers realiseren hun beoogde doel door methodisch te werken. Simpel gezegd houdt dit in dat zij op een planmatige en systematische manier te werk gaan om de beoogde resultaten te realiseren. In dit hoofdstuk beschrijven we wat kenmerkend is voor het methodisch werken in het jongerenwerk aan de hand van vijf karakteristieken. De vijf kenmerken van methodisch werken in het jongerenwerk zijn: een open benaderingswijze hanteren, programmeren, multi-methodisch werken, werken met methodieken en het gebruik maken van methodische uitgangspunten. De kenmerken gelden voor het gehele jongerenwerk, maar zijn niet uniek voor het jongerenwerk. We geven dan ook aan hoe deze karakteristieken zich verhouden tot het methodisch werken binnen de andere beroepen van het sociaal werk.

3.1 Open benaderingswijze

Kenmerkend voor de professionaliteit van jongerenwerkers is dat zij in contact met de doelgroep en hun omgeving een open benaderingswijze hanteren (Metz, 2016). Dit is het gevolg van het werken vanuit de leefwereld van jongeren en wordt versterkt door de positionering van het jongerenwerk in het domein van de vrije tijd. Vertrekpunt voor het jongerenwerk vormt de leefwereld van jongeren (Metz, 2011; Metz, 2013), ook omschreven als "*where young people are*" (Smith, 2013). Fysiek, doordat jongerenwerkers werken op plekken waar jongeren verblijven (Dunne et al., 2014). Symbolisch doordat jongerenwerkers aansluiten bij het eigen perspectief, ervaring, vragen en doelen van jongeren (Metz, 2011a; Smith 2013; 1st and 2nd Declaration European Youth Work Convention 2010; 2015). Kenmerkend voor en het belang van het vrije tijd domein voor jongeren is dat jongeren daarin zelf verantwoordelijk zijn. Immers: thuis zijn ouders verantwoordelijk en op school en werk, de leraar en de werkgever. Dit maakt het domein van de vrije tijd tot belangrijke leeromgeving voor het volwassen worden. Tegelijkertijd vraagt dit van het jongerenwerk dat ook zij jongeren in de lead laat in dat vrije tijdsdomein, meebeweegt met wat daarin gebeurt en ontwikkelmogelijkheden creëert (en dus niet de kaders stelt). Dit vraagt van het methodisch werken is dat het de flexibiliteit heeft om mee te bewegen bij wat er speelt in die leefwereld in plaats van dat het uitvoeren van een oorspronkelijke plan van aanpak voorop staat.

Een open benaderingswijze hanteren houdt in dat het precieze doel en bijbehorende methodieken die je gaat inzetten afhankelijk zijn van de situatie, wensen en mogelijkheden van de betrokkenen aanwezig op dat moment (Donkers, 2012; Spierts, 2014). Methodisch werken vanuit een open benaderingswijze houdt in dat je doelgericht, proces matig en moreel handelt in interactie met jongeren en de omgeving (Donkers, 2012). Hieronder lichten wij dit toe.

- Het methodisch werken is *doel georiënteerd*. Het doel geeft richting aan het veranderingsproces. Wat het doel precies is, is afhankelijk van de situatie, wensen en mogelijkheden van de betrokkenen (de jongeren/de groep, de jongerenwerkers, de gemeente en de overige omgeving) en de inhoud van de opdracht. Vaak wordt er gewerkt met doelen voor de korte termijn (wat wil ik vandaag bereiken?) en/of doelen voor de lange termijn (wat wil ik komende periode bereiken?). Ook kan er onderscheid gemaakt worden tussen doelen voor jongeren, doelen van het jongerenwerk, maatschappelijke doelen en beleidsdoelen.

- Het methodisch werken is *procesmatig*. Dit omdat het ingrijpt op een dynamische situatie. Zowel het vraagstuk als de context waarin het vraagstuk zich bevindt, zijn in beweging. Het gaat om *ingrijpen in een ontwikkeling*. De jongerenwerker grijpt niet in in een statische situatie. Er is een voorgeschiedenis en het vraagstuk verandert mee met alles wat er gebeurt onder de betrokken jongeren en hun omgeving. Om mee te kunnen meebewegen met de ontwikkelingen van het vraagstuk inclusief de context, is het methodisch werken procesmatig van karakter (Donkers, 2012, p. 34-37).
- Het methodisch werken heeft een *moreel karakter* omdat het handelen van jongerenwerkers voortkomt uit waardenpatronen, waarbij de jongerenwerker door waarden (van bijvoorbeeld zichzelf, de organisatie, of de maatschappij) gedreven is. Deze waardenpatronen zijn van invloed op de keuze hoe als jongerenwerker te handelen (Donkers, 2012; Metz, 2013).
- Omdat het methodisch werken van de jongerenwerker altijd plaatsvindt in contact met mensen (relationeel) en de omgeving waarin die personen zich bevinden, heeft het handelen ook een *dialogisch of wederkerig karakter*. Het is namelijk de interactie tussen de jongerenwerker, de jongeren en hun omgeving die de uitkomst van de ingreep bepaalt (Donkers, 2012; Van der Laan, 1990; Spierts, 2014).

Een open benaderingswijze onderscheidt zich van gesloten benaderingswijzen, zoals gebruikelijk is in veel hulpverleningstrajecten. In een gesloten benaderingswijze vormt de vraag(verheldering) of probleemanalyse het vertrekpunt, wordt vooraf een doel bepaald en het plan van aanpak opgesteld, en vervolgens het plan conform aanpak uitgevoerd. Afhankelijk van de voortgang, kan ook binnen gesloten benaderingen de aanpak tussentijds worden bijgesteld. Het verschil tussen een open- en een gesloten benaderingswijze is dat in een open benadering, in het handelen, de uitvoering van het plan wordt afgestemd op de ontwikkeling in die situatie. Ofwel: de professional geeft *het handelen in het moment vorm,* in interactie met de betrokkenen en de omgeving. Een open benaderingswijze is daarmee flexibeler en dynamischer, maar ook minder voorspelbaar.

In de volgende paragraaf, “3.2 Programmeren”, werken we uit hoe het methodisch werken vorm krijgt in afstemming met wat er in die situatie aanwezig is aan ontwikkelingen, personen, waardenkaders, groepsdynamiek en omgevingsfactoren (Donkers, 2012; Van Haaster, 2008).

3.2 Programmeren

Jongerenwerkers geven invulling aan de open benaderingswijze door te programmeren. In de vorige paragraaf hebben we uitgewerkt dat het belangrijk is dat het jongerenwerk in het methodisch werken inspeelt op wat er in de situatie aanwezig is aan ontwikkelingen, personen, waardenkaders, groepsdynamiek en omgevingsfactoren. Inzet van het programmeren is om vanuit verschillende perspectieven, belangen en behoeften op een systematische en doelgerichte manier in afstemming met de in de situatie aanwezige jongeren en omgeving te komen tot het uitvoeren van de beste aanpak (activiteit, project, begeleiding, praktische hulp).

Programmeren betreft de grondstructuur van het methodisch werken. Programmeren is het doorlopen van een cyclische proces van oriënteren, ontwerpen, organiseren, uitvoeren en evalueren en richt zich op micro-, meso- en macroniveau (Van Haaster, 2008:30). De

jongerenwerker denkt na over een situatie en neemt zintuigelijk waar (oriëntatie). Hij of zij ziet mogelijkheden, opties en maakt een plan (ontwerp). Hij bereidt uitvoering voor (organisatie). Het plan kan nu in praktijk worden gebracht (uitvoering). In de uitvoering signaleren jongerenwerkers wie aanwezig zijn en wat er op dat moment speelt in de leefwereld van jongeren en in hun omgeving. Op basis hiervan voeren jongerenwerkers het plan uit, ook kan het nodig zijn om het plan bij te stellen, te schrappen of geheel nieuwe initiatieven te ontplooien. Na afloop van de uitvoering wordt er geëvalueerd. In hoeverre zijn de oorspronkelijke doelen gerealiseerd? Hoe belangrijk is dat voor de betrokkenen? Wat heeft bijgedragen aan het bereiken van de resultaten? De uitkomst van de evaluatie wordt gebruikt om het programma voort te zetten, indien nodig bij te stellen of nieuwe programma's te ontwerpen (Van Haaster, 2008, p. 285).

Programmeren bestaat uit het bedenken welke resultaten haalbaar zijn, welke ingrepen daarvoor nodig zijn en hoe actie-reactie patronen mogelijk gaan verlopen (Van Haaster, 2008, p. 25). Het betreft niet alleen de planning van taken in een lineair of chronologisch verband, maar gaat ook over de gelijktijdigheid van onderzoeken, ontwerpen en verantwoorden van keuzen (Van Haaster, 2008, p. 21) en het kunnen afstemmen van de beoogde aanpak op de leefwereld van jongeren. In contact met betrokkenen vraagt het een flexibele opstelling van de jongerenwerker (Spierts, 1998, p. 92). Van jongerenwerkers vraagt dit dat zij naast het kunnen maken van een juiste inschatting op basis van praktijkervaring, intuïtie en gebruik van wetenschappelijke kennis en routinematig handelen, tevens kunnen improviseren. Het improviseren is nodig om in te kunnen spelen op de specifieke situatie.

Het geheim van succesvol programmeren is het maken van de juiste inschattingen van situaties en mogelijkheden of ontwikkelingen – en het vermogen om daar adequaat op in te spelen. Immers, de situatie is het primaire uitgangspunt voor programmeren en daarin doen zich nu eenmaal voortdurend veranderingen voor die van invloed zijn op het ontwerp van het programma (Van Haaster, 2008:97) en de facilitering en uitvoering daarvan. Bij het programmeren staat een programma niet op zichzelf maar is het handelen afgestemd op een specifieke situatie (Van Haaster 2008:117) en ondersteunt het een langer traject van ontwikkeling en groei (Van Haaster, 2008:106). Deze manier van werken sluit dan ook goed aan bij het ontwikkelingsgerichte karakter van het jongerenwerk.

Het programmeren onderscheidt zich van het uitvoeren van een vooraf vastgesteld programma, een cyclus van tien bijeenkomsten, of het stapsgewijs uitvoeren van een interventie zoals gebruikelijk is in veel (jeugd)hulpverleningstrajecten, centra voor culturele vorming of onderwijscurricula. Natuurlijk wordt er in dergelijke trajecten ook ingespeeld op de behoeften van de doelgroep, de dynamiek in de groep of gebeurtenissen in de omgeving. Het verschil is dat in het programmeren het afstemmen van het oorspronkelijke plan van aanpak op wat er in de situatie aanwezig is standaard onderdeel is van het methodisch werken. In een programma, een cyclus van tien bijeenkomsten of stappenplan wordt gestreefd naar het volgens plan afwerken van het traject als geheel en worden wijzigingen beschouwd als eventuele aanpassingen.

In hoofdstuk 4 Grondstructuur van het methodisch werken in het jongerenwerk wordt dit uitgewerkt.

3.3 Methodiek

De kennisbasis van het methodisch werken in het jongerenwerk heeft de vorm van methodieken.

Voor het jongerenwerk is het net als voor de andere sociaalagogische beroepen de vraag hoe de kern van de doelgeoriënteerde, procesmatige, morele en dialogische ingrepen, die kenmerkend zijn voor open benaderingswijzen, zo vast te leggen dat die kunnen worden onderzocht, onderbouwd en overgedragen. Voor het jongerenwerk is het bovendien belangrijk dat de informatie over het methodisch werken zodanig vastgelegd moet worden dat het bruikbaar is voor een diversiteit aan situaties en contexten. Immers, het jongerenwerk is een levendige praktijk, die bestaat uit verschillende al dan niet beschreven activiteiten en projecten, aangeboden vanuit verschillende organisaties op straat, in scholen, productiehuizen (culturele voorzieningen voor de podiumkunsten), sportaccommodaties en buurthuizen of specifieke jongerencentra. Methodiek is de vorm die daarbij het beste past. Onder methodiek wordt verstaan: '*Het geheel van een mens- en maatschappijvisie, naar vooropgestelde doelstellingen die worden nagestreefd door het handelen, de methode van handelen en bij voorkeur een verklarende theorie die verklaart waarom bepaalde acties tot bepaalde resultaten leiden*' (Hermans, 2014, p. 41). Een methodiek is van toepassing voor een diversiteit aan situaties en contexten (zie ook paragraaf 2.3 Kennisbasis jongerenwerk).

Er zijn twee typen methodieken: generiek en specifiek. Generiek, een ander woord voor algemeen, is zoals de omschrijving aangeeft, een methodiek die algemeen inzetbaar is. Dat betekent dat de methodiek bruikbaar is in diverse situaties, voor diverse doelen en doelgroepen en soms zelfs verschillende beroepen. Een specifieke methodiek is een methodiek die bedoeld is voor een specifieke situatie, doelen en doelgroepen. In het jongerenwerk zijn twee generieke methodieken te onderscheiden. De meeste jongerenwerkmethodieken zijn specifiek. Hieronder lichten wij dit toe.

De generieke jongerenwerkmethodieken zijn een individuele benadering en groepswerk. Een individuele benadering biedt de jongerenwerkers de mogelijkheid om in de begeleiding in te gaan op specifieke en persoonlijke ontwikkelbehoeften, vragen of problemen. *Groepswerk met jongeren* is een generieke jongerenwerkmethodiek, die gericht is op het begeleiden van groepen jongeren in het domein van de vrije tijd. Een individuele benadering en Groepswerk met jongeren zijn generieke methodieken omdat ze bestaan uit een systematische aanpak die toewerkt naar vooropgestelde doelen en resultaten, maar specifieke doelen en een doelgroepomschrijving ontbreken. In de uitvoering worden generieke methodieken vaak gecombineerd met tenminste één specifieke methodiek. Voorbeelden van specifieke methodieken in het jongerenwerk zijn Ambulant Jongerenwerk, Meidenwerk of Youth Organizing. Ambulant jongerenwerk en meidenwerk richten zich op een specifieke doelgroep en bevatten een daarbij passende aanpak. Zo richt Ambulant Jongerenwerk zich op het bereiken en begeleiden van jongeren op plekken daar waar jongeren zijn (op straat, winkelcentrum, etc.), terwijl meidenwerk specifiek gericht is op meisjes en jonge vrouwen in de leeftijd van 10-23 jaar. Youth Organizing heeft een specifieke doel: namelijk jongeren ondersteunen in het (leren) zelf organiseren.

Overigens wordt er in het jongerenwerk ook gebruik gemaakt, van interventies en generieke methodieken uit aanpalende sociaal werk beroepen. Een interventie bestaat uit een gedetailleerd uitgewerkte aanpak, die zich richt op het verbeteren van een specifieke situatie in de vorm van een voorgeschreven fasering, toe te passen technieken, te gebruiken

materialen, met een nader omschreven tijdsduur en frequentie (Van Yperen, Veerman & Bijl, 2017). Veel interventie-beschrijvingen zijn, al dan niet onderbouwd met onderzoek, opgenomen in databanken. Motiverende gespreksvoering en Rots en Water zijn voorbeelden van een interventie. Oplossingsgericht werken is een voorbeeld van een generieke methodiek buiten het jongerenwerk. Omdat dit geen aanpakken zijn die specifiek zijn voor het jongerenwerk, laten wij deze buiten beschouwing in de beschrijving van de kennisbasis van het jongerenwerk.

3.4 (Multi-)methodisch handelen

Kenmerkend voor het methodisch handelen van jongerenwerkers is dat het multi-methodisch is. Ook dit is een gevolg van het werken in het vrije tijdsdomein en vanuit de leefwereld van jongeren. De jongeren die aanwezig zijn, de situatie waarin zij zich bevinden en de vraagstukken die op dat moment spelen bepalen welke methodiek(en) het meest geschikt zijn om in te zetten.

Multi-methodisch handelen is het in contact met jongeren toepassen van verschillende generieke en specifieke methodieken. De keuze voor het gebruik van een bepaalde methodiek of een combinatie van methodieken wordt gemaakt door de jongerenwerker en is afhankelijk van de concrete situatie, de specifieke vraag van een (groep) jongere(n) op dat moment en de opdracht van de gemeente aan het jongerenwerk.

Onduidelijkheid multi-methodisch werken

Het is onbekend *hoe* jongerenwerkers in het programmeren multi-methodisch werken. We weten dat jongerenwerkers in contact met jongeren en hun omgeving een open benaderingswijze hanteren. Volgens de theorie heeft het methodisch werken de vorm van programmeren dat bestaat uit het doorlopen van een cyclische proces van onderzoeken – ontwerpen – organiseren – uitvoeren (Van Haaster 2008:37) op micro-, meso- en macroniveau. Ook weten we dat jongerenwerkers in dat programmeren gebruik maken van één of meer methodieken. Wat we niet weten is hoe het *multi-methodisch* werken vorm krijgt in het programmeren. Wat we hiermee bedoelen is dat onbekend is op welke manier jongerenwerkers komen tot die combinatie van meerdere methodieken. Hoe integreren jongerenwerkers de verschillende methodieken tot een samenhangende aanpak in contact met jongeren en omgeving? Gebeurt dat in het ontwerpen, vooraf op papier? Speelt het zich af in het hoofd van de jongerenwerker? Of in gesprek met collega's bij overdracht, teamoverleg of intervisie? Is het onderdeel van het routinematig handelen?

Oplossing: Versterken methodisch werken

Het project Methodisch werken *Het is nu het moment om iets te doen, Werkplaats jongerenwerk 2018-2019*, waar deze literatuurstudie onderdeel van vormt, beoogt onder andere te achterhalen hoe jongerenwerkers multi-methodisch werken. Deze kennis is nodig om het methodisch werken van jongerenwerkers te kunnen versterken. De (deel)vraagstelling luidt: *Waaruit bestaat het multi-methodisch handelen in het jongerenwerk?* Het antwoord zal worden verwerkt in een open access basisboek methodisch werken in het jongerenwerk en een wetenschappelijk artikel over hoe jongerenwerkers in hun dagelijkse praktijk uitvoering geven aan het multi-methodisch handelen.

3.5 Methodische uitgangspunten

De handelingen van jongerenwerkers in contact met jongeren en hun omgeving worden binnen de jongerenwerkmethodieken omschreven in methodische uitgangspunten. De reden om het handelen van jongerenwerkers in contact met jongeren en hun omgeving te beschrijven in uitgangspunten is omdat het afhankelijk is van de jongere, de situatie en de persoonlijkheid van de jongerenwerker hoe de jongerenwerker invulling geeft aan een bepaalde handeling (Metz, 2016; Metz & Sonneveld, 2012).

Methodische uitgangspunten zijn uitgangspunten die ten grondslag liggen aan het methodisch handelen van jongerenwerkers in contact met jongeren en de omgeving. Methodische uitgangspunten geven richting (houvast) aan het handelen in contact met jongeren (en hun omgeving). Vervolgens is het aan de jongerenwerker op welke wijze degene in lijn met haar of zijn persoonlijkheid in een specifieke situatie invulling geeft aan het handelen (Metz, 2016; Metz & Sonneveld, 2012). Iedere methodiek kent een eigen set van methodische uitgangspunten.

Methodische uitgangspunten onderscheiden zich van methodes, handelingen of instrumenten waarin de nadruk ligt op de wijze van uitvoering. Bij de uitgangspunten gaat het erom dat jongerenwerkers zelf kunnen bepalen hoe zij in de specifieke situatie invulling geven aan het handelen, wel is helder wat de inzet van de handeling is.

Er zijn twee typen methodische uitgangspunten: methodische stappen en methodische principes. Hieronder werken wij dit uit:

Methodische stappen

De methodische stappen geven structuur aan de begeleiding van de jongeren. Het betreft die aspecten die maken dat een jongerenwerker systematisch te werk gaat in het contact met jongeren en hun omgeving. De methodische stappen worden ook wel structurerend handelen genoemd (Nijland-Rouwerdink, 2018). Het is belangrijk om de methodische stappen niet te verwarren met programmeren. Programmeren betreft een grondstructuur voor het methodisch werken als jongerenwerk professional. Deze methodische stappen zorgen voor het systematisch werken in contact zijn met jongeren en hun omgeving. De volgorde waarin de methodische stappen worden doorlopen, kan verschillen en is afhankelijk van de uitgangssituatie en wat er aanwezig is in de situatie (zie ook paragraaf 3.2).

Hoewel de meeste jongerenwerkmethodieken een vergelijkbare structuur kennen, verschillen de specifieke stappen per methodiek. Dit is een gevolg van de inhoud en aanpak van de methodiek. Zo is de inzet van Youth Organizing om jongeren zelf initiatief te ontlokken terwijl het er bij Ambulant Jongerenwerk om gaat om met jongeren contact te leggen en hen door te leiden naar een passend aanbod, binnen of buiten het jongerenwerk.

Methodische principes

Methodische principes verwijzen naar uitgangspunten die *inhoudelijk* richting geven aan het contact met jongeren in een bepaalde methodiek. Hiermee bedoelen we dat, als de situatie daar aanleiding voor geeft, een jongerenwerker een principe inzet om de situatie in een *specifieke* richting te beïnvloeden. Waar de methodische stappen zich richten op het

handelen in een bepaalde volgorde, richten de principes zich op het beïnvloeden van het veranderingsproces in de gewenste situatie.

Voorbeelden van methodische principes zijn:

Betekenisrelatie: werken aan een contact met de jongere dat van dermate groot belang en diepgaand is, dat het verschil maakt in het leven van de jongere (o.a. door serieus te nemen wat jongere zegt, jongere te accepteren, begrip te tonen, en te herkennen wat jongere voelt).

Nabijheid: gebruik maken van persoonlijke overeenkomsten (o.a. sekse, cultuur, ervaring) tussen jou en jongere in het contact met de jongere (o.a. door overeenkomsten te benoemen en voorbeelden uit eigen leven te gebruiken).

Peer support: Jongere stimuleren om elkaar te ondersteunen (o.a. door jongeren te stimuleren om andere jongeren te ondersteunen of jongeren te stimuleren om steun aan anderen te vragen)

Kenmerkend aan de methodische principes in het jongerenwerk is:

1) De methodische principes zijn niet allemaal specifiek voor een methodiek of het jongerenwerk. Dit betekent dat een principe in meerdere jongerenwerkmethodieken kan voorkomen. Sommige principes zijn zo verreikend, dat zij ook gelden in methodieken van andere beroepsgroepen. De betekenisrelatie wordt in de jeugdzorg aangeduid als de alliantie en in het maatschappelijk werk als vertrouwensband.
2) De methodische principes bestaan naast elkaar en worden afhankelijk van de situatie ingezet. Het hoeft niet zo te zijn dat een jongerenwerker alle principes inzet in zijn contact met jongeren. Welk methodisch principe de jongerenwerker inzet is afhankelijk van de jongere(n), de situatie, de doelen en de beschikbare middelen. Jongerenwerkers zetten die principes in die op dat moment nodig en passend zijn (Metz & Sonneveld, 2012). De gereedschapskist van de timmerman is een metafoor voor de methodische principes. De gereedschapskist is goed gevuld, maar de concrete klus bepaalt welk type gereedschap nodig is.
3) Methodische principes zijn veelvormig en onderling verschillend. De methodische principes verschillen in grootte, in concreetheid en in de werking. Zo zijn er grote principes die uit meerdere elementen bestaan en kleinere principes die uit een element bestaan. Er is onderscheid tussen principes die praktisch zijn uitgewerkt en principes die globaal zijn omschreven. Sommige principes hebben één functie terwijl andere principes meerdere functies kunnen hebben in het contact met jongeren.

4. Grondstructuur methodisch werken in jongerenwerk

Kenmerkend voor methodisch werken is dat jongerenwerkers een planmatige benadering hanteren om tot een passend programma te komen waarin doelen, doelgroep en aanpak goed op elkaar zijn afgestemd (zie ook hoofdstuk 1). De systematiek die aan de basis ligt van het planmatig werken in het jongerenwerk, heet de grondstructuur. Programmeren is de grondstructuur van het methodisch werken in het jongerenwerk, zie ook paragraaf 2.2. In dit hoofdstuk wordt de grondstructuur van het methodisch werken in het jongerenwerk nader uitgewerkt. Paragraaf 4.1 presenteert de grondstructuur in totaal. In de paragrafen die volgen worden alle vijf de fasen van de grondstructuur toegelicht. Van iedere fase beschrijven we eerst wat het is, waarom het belangrijk is en hoe je het vorm geeft in het handelen (hoe je het doet). Aan het einde van iedere paragraaf staat kort beschreven welke kennis daarvoor beschikbaar is.

4.1 Grondstructuur in vogelvlucht

Programmeren is de grondstructuur van het methodisch werken in het jongerenwerk. Dit programmeren bestaat uit het doorlopen van **vijf fasen in een cyclisch trialogisch proces op drie niveaus.** Figuur 2 geeft dit trialogisch proces op drie niveaus weer.

Figuur 2: Programmeren als grondstructuur van het methodisch werken in het jongerenwerk.

Hieronder zullen we stap voor stap uitleggen wat dit betekent.

Vijf fasen

Het programmeren kent vijf fasen. De vijf fasen van programmeren zijn: oriënteren, ontwerpen, organiseren, uitvoeren en evalueren (Van Haaster, 2008:30) . Oriënteren is het verkennen van wat er speelt in de leefwereld van jongeren, waaruit de omgeving van jongeren bestaat, wat maatschappelijke opgaven zijn in een wijk, buurt of stad en wat de opdracht is vanuit de gemeente. Ontwerpen is het maken van een voorstel waarin de doelgroep en doelen van het jongerenwerk en de beoogde aanpak op zo'n manier zijn uitgewerkt dat zij aansluiten op de vragen en mogelijkheden van jongeren, de omgeving en de opdracht van de gemeente. Organiseren is het scheppen van de organisatorische voorwaarden voor de uitvoering van het ontwerp. Uitvoeren houdt in het ontworpen plan uitvoeren in contact met jongeren en omgeving. Evalueren is ten slotte het reflecteren op het handelen en de opbrengsten daarvan in relatie tot het oorspronkelijke plan. Samen zorgen de vijf fasen ervoor dat de aanpak aansluit bij de behoeften van jongeren en hun omgeving, en doelgericht is. Figuur 3 laat de vijf fasen van programmeren zien.

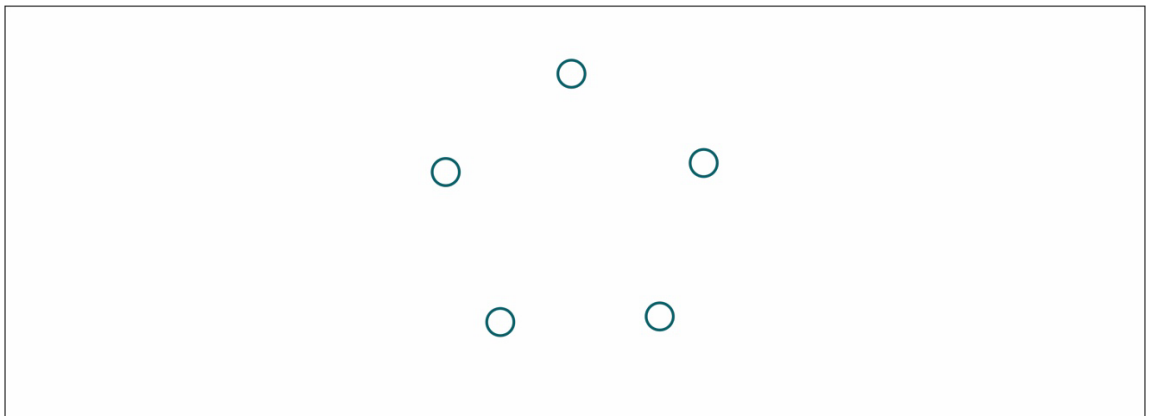

Figuur 3: Vijf fasen van programmeren.

Cyclisch proces

De vijf fasen worden in een cyclisch proces doorlopen. Dit houdt in dat de vijf fasen elkaar in een vaste volgorde blijven opvolgen. De uitkomst van de ene fase vormt de input voor de volgende. Zo vormen de inzichten verkregen uit oriënteren de basis voor het ontwerpen van het plan. Het plan bepaalt wat er georganiseerd dient te worden voordat de uitvoering kan starten. De uitvoering is vervolgens het in contact met jongeren en de omgeving uitvoering geven aan het ontworpen plan. Evalueren is ten slotte het reflecteren op de vraag in hoeverre het oorspronkelijke plan is uitgevoerd en wat daarvan de opbrengsten zijn. De uitkomst van de evaluatie is vervolgens input voor een volgende oriëntatie: wat is er nu nodig? Daarop volgt weer het ontwerpen, dat dan de vorm heeft van het aanscherpen of bijstellen van het plan of maken van een geheel nieuw plan. Het cyclisch proces zorgt voor de samenhang in en continuïteit van de aanpak van de jongerenwerker. Figuur 4 laat zien hoe de vijf fasen van programmeren elkaar via een cyclisch proces beïnvloeden.

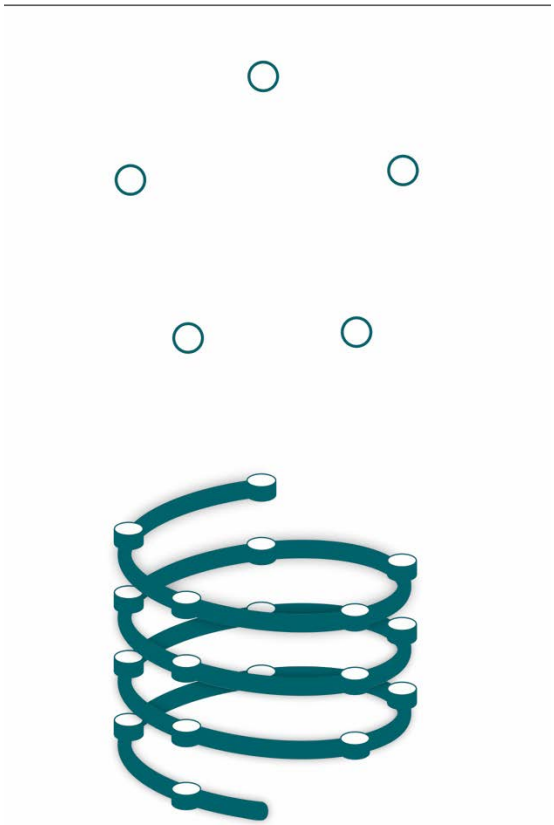

Figuur 4: Programmeren als cyclisch proces.

In het cyclisch proces is er geen vast begin- of eindpunt voor het programmeren. Alle vijf fasen kunnen functioneren als startpunt voor methodisch werken. Het oriënteren lijkt een logische start als je als jongerenwerker start in een nieuw werkgebied. Maar starten met het organiseren en uitvoeren van een activiteit kan in deze situatie ook verstandig zijn. De activiteit kan een goed middel zijn om in contact te komen met jongeren om te kunnen oriënteren wat er speelt in hun leefwereld. Deze informatie kan de jongerenwerker vervolgens gebruiken om een goede afweging te kunnen maken welke opties voor het handelen passend zijn in deze wijk, voor deze groep jongeren (de fase van ontwerpen).

Drie niveaus

Jongerenwerkers doorlopen het cyclisch proces van programmeren op drie verschillende schaalniveaus. De drie schaalniveaus van programmeren zijn:

(1) het programmeren van een programma;

(2) het programmeren van activiteiten;

(3) het programmeren in situaties.

Figuur 5 laat zien dat jongerenwerkers het cyclisch proces van programmeren op drie niveaus doorlopen:

Figuur 5: Drie niveaus van programmeren.

Niveau 1: Programma. Een programma is een verzameling van activiteiten die volgens een vooropgezet plan of ontwerp zullen worden uitgevoerd om zo een vooraf bepaald doel te bereiken. Vormen die programma's kunnen aannemen zijn een jaaraanbod van het jongerenwerk in een centrum of buurt, de programmering van een productiehuis, een themamaand of zomerprogramma, of projecten zoals een zakgeldproject, meidenclub, stagebemiddeling of een jongerenraad. **Programmeren op het niveau van een programma** maakt het mogelijk om systematisch te werken aan lange termijn doelen en daarbij gebruik te maken van professionele kennis. Jongerenwerkers ontwerpen *vooraf* een voorstel voor het handelen waarbij zij op basis van hun gemeentelijke opdracht, de behoeften vanuit de leefwereld van jongeren en ontwikkelingen in de omgeving lange termijn doelen formuleren en een keuze maken voor welke methodieken zij gaan inzetten. Vervolgens regelen zij de zaken die nodig zijn om deze doelen te kunnen realiseren (zoals het maken van een planning en het regelen van locaties en personeel). Programmeren op dit niveau doen jongerenwerkers in samenwerking met collega's en stammen af met samenwerkingspartners en de opdrachtgever. Om te kunnen verantwoorden dat het ontwerp het best passend is in deze context, is het nodig om het programma te onderbouwen met bestaande kennis over de gekozen methodieken of ervaringen in andere contexten. Programma's worden uitgewerkt achter een computer en (deels) gepubliceerd op de website van de organisatie.

Niveau 2: Activiteiten. Een activiteit is een geplande bezigheid in een aansluitende tijdseenheid. Een activiteit is opgebouwd uit meerdere situaties. Voorbeelden van activiteiten zijn: een thema-avond, een begeleidingsgesprek met een individuele jongere, een workshop, een sportactiviteit of ambulante ronde. Het **programmeren van activiteiten** zorgt ervoor dat de lange termijn-doelen van het programma worden doorvertaald in concrete activiteiten en ontmoetingen waarin jongerenwerkers systematisch en doelgericht werken. Jongerenwerkers ontwerpen *vooraf* een aanpak op basis van het programma (niveau 1), de specifieke behoeften van hun doelgroep, actuele ontwikkelingen in de buurt en signalen over jongeren of de buurt. Om te komen tot een aanpak formuleren zij concrete doelen voor een activiteit of coachingstraject met een jongere en denken ze na over welke methodische

stappen en principes zij gaan inzetten. Als zij de aanpak helder hebben zullen (waar mogelijk door jongeren) praktische zaken geregeld worden (boodschappen doen, materialen klaar leggen). Programmeren van activiteiten doen jongerenwerkers alleen of samen met de collega of vrijwilligers met wie zij de activiteit uitvoeren. Als er zaken zijn waarvan jongerenwerkers niet weten hoe ze dat kunnen aanpakken, raadplegen zij ervaren collega's, samenwerkingspartners of vakliteratuur.

Niveau 3: Situaties. Een situatie is een specifiek moment in tijd en plaats. Voorbeelden van programmeren in situaties zijn: het reageren op een uitspraak van een jongere, het inspelen op de groepsdynamiek en ongeplande gesprekken met buurtbewoners, ouders en samenwerkingspartners. Bij het **programmeren van situaties** gaat het handelen *in een specifieke situatie* in contact met jongeren en hun omgeving. We noemen dit ook wel situationeel handelen. Hierdoor is het mogelijk om het methodisch werken af te stemmen op de leefwereld van jongeren. Met de doelen en de aanpak vanuit niveau 1 en 2 in het achterhoofd bedenken jongerenwerkers in het moment wat zij in een contactmoment willen bereiken (korte termijn doel) en welke handelingen daarbij passend zijn. Lang nadenken vooraf zit er niet in. Het gaat om keuzes maken in het moment. Programmeren in situaties doen jongerenwerkers grotendeels alleen. Hiervoor baseren jongerenwerkers zich op wat zij geleerd hebben tijdens hun opleiding, praktijkervaring, hun intuïtie en wetenschappelijke kennis. Van jongerenwerkers vraagt dit een combinatie van routinematig handelen en kunnen improviseren. Het improviseren is nodig om in te kunnen spelen op onvoorspelbare of onvoorziene situaties tijdens het uitvoeren. Afhankelijk van de uitwerking van het handelen, bepalen jongerenwerkers wat een goede vervolgstap is.

Trialogisch

Trialogisch houdt in dat de drie cycli van programmeren elkaar wederzijds beïnvloeden. Dit betekent concreet dat het programmeren van een programma (niveau 1) het kader vormt voor het programmeren van activiteiten (niveau 2 van het programmeren). Het programma en de activiteit vormen het kader voor het programmeren in situaties (niveau 3) waarin jongerenwerkers door situationeel handelen het methodisch werken afstemmen op de leefwereld van jongeren. Het *wederzijds* beïnvloeden betekent ook dat omgekeerd het programmeren van situaties (niveau 3) van invloed is op het programmeren van activiteiten (niveau 2) of van een programma (niveau 1). Het trialogische proces zorgt er voor dat het jongerenwerk systematisch en met kennis onderbouwd werkt aan lange termijndoelen en haar aanpak afstemt op wat er op dat moment speelt in de leefwereld van jongeren. Figuur 6 laat zien hoe de drie cyclische processen van programmeren elkaar beïnvloeden.

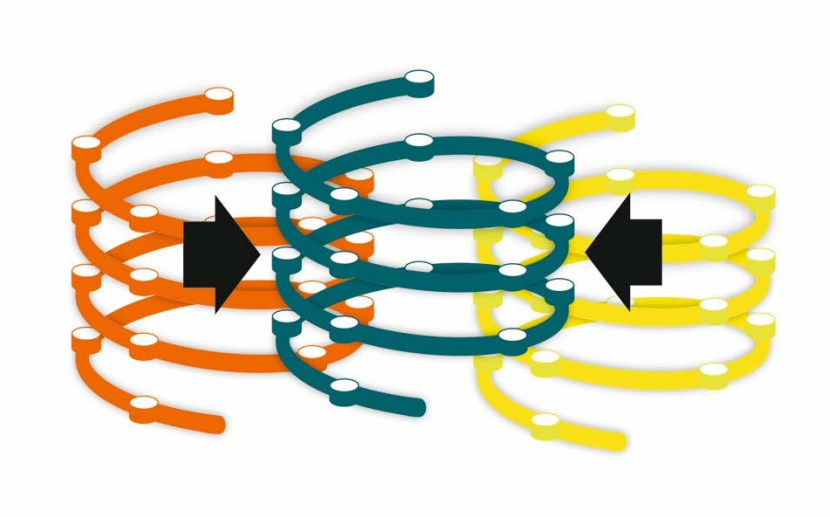

Figuur 6: Trialogisch proces van programmeren.

De uitwisseling tussen de drie niveaus van programmeren vindt plaats in de fase van uitvoering en de fase van evaluatie. Tijdens de fase uitvoeren van een programma (niveau 1) start het doorlopen van de cyclus van het programmeren van activiteiten (niveau 2). Daarin vertaalt de jongerenwerker het programma naar een plan voor concrete activiteiten en ontmoetingen. Tijdens de fase uitvoeren van de activiteit (niveau 2, activiteiten) komt de jongerenwerker in contact met jongeren en de omgeving en start vervolgens de cyclus van het programmeren op het niveau van situaties (niveau 3). De inzichten uit de evaluatie na afloop van het handelen in contactsituaties vormt input voor het programmeren van de volgende activiteit of ontmoeting. Jongerenwerkers bouwen immers met hun vervolgactiviteiten voort op wat er tijdens de vorige activiteit is gebeurd. De inzichten uit de evaluatie na afloop van een reeks activiteiten (niveau 2) vormt vervolgens weer input voor het eventueel bijstellen van het ontwerp van het programma (niveau 1).

De grondstructuur programmeren is in het jongerenwerk eigenlijk altijd van toepassing. Dit betekent dat deze systematiek geldig is voor een grote diversiteit van opdrachten, opgaven, vraagstukken en situaties. Het is afhankelijk van de vraag en de situatie wat een passend beginpunt is en op welke schaalniveau de jongerenwerker zal gaanprogrammeren. De grondstructuur biedt jongerenwerkers de mogelijkheid om doelgericht en systematisch te werken, in te spelen op wat er in die situatie aanwezig is aan ontwikkelingen, personen, waardenkaders, groepsdynamiek en omgevingsfactoren en het handelen te onderbouwen met bestaande kennis. Ook maakt de grondstructuur het mogelijk om de eigen systematiek van het methodisch werken in het jongerenwerk inzichtelijk te maken voor opdrachtgevers en samenwerkingspartners (Van Haaster, 2008: 22). Ten slotte helpt de grondstructuur om meer inzicht te krijgen in wat wel en niet werkt en op welke punten het handelen kan worden verbeterd.

4.2 Oriënteren

4.2.1 Wat is oriënteren?

Oriënteren is de een van de vijf fasen van het programmeren en vaak een logisch startpunt. Oriënteren is het verzamelen van informatie over wat er speelt in de leefwereld van jongeren en de context. Context is een moeilijk woord voor de omgeving waarin het jongerenwerk het

werk doet. De context bestaat uit de thuissituatie van jongeren, de buurt (peers, ondernemers, verenigingen), school, werk, de sociale infrastructuur en het gemeentelijke beleid. Het oriënteren van jongerenwerkers is een continu proces. Zowel de leefwereld van jongeren als de context van het jongerenwerk zijn permanent in beweging (zie ook Hoofdstuk 1 – Methodisch werken als deel van de professionaliteit). Voortdurend oriënteren is nodig om de aansluiting op de ontwikkelingen in de leefwereld en de context van jongeren te houden. Het oriënteren krijgt vorm op alle drie de schaalniveaus van programmeren. Tussen de drie niveaus van programmeren zijn er accentverschillen.

4.2.2 Waarom belangrijk?

Jongerenwerkers willen nagaan waar een vraag of idee vandaan komt, wat er precies speelt en wat kansen en risico's zijn. Alleen wanneer bekend is wat de eigenlijke vraag is en hoe de omstandigheden zijn kan de jongerenwerker aansluiten op de behoefte en in spelen op wat erin aanwezig is in de context aan ontwikkelingen, personen, waardenkaders, groepsdynamiek en omgevingsfactoren. Hierbij is het van belang dat het jongerenwerk zelf (mede) de oriëntatie doet. De focus van het jongerenwerk op het begeleiden van jongeren bij het volwassen worden in de samenleving maakt dat het jongerenwerk een andere verkenning maakt dan bijvoorbeeld school of jeugdhulp. De inzichten verkregen uit het oriënteren vormen de basis voor het ontwerpen van het plan, fase 2 van het programmeren.

4.2.3 Hoe doe je het?

Het handelen tijdens het oriënteren bestaat uit het verzamelen van informatie. Jongerenwerkers verzamelen informatie op de volgende gebieden: de leefwereld van jongeren, de thuissituatie van jongeren, de buurt (peers, ondernemers, verenigingen), de school, het werk, de sociale infrastructuur en het gemeentelijke beleid. Doel van het verzamelen van informatie is een beeld te vormen van de ontwikkelingsbehoefte en leefomstandigheden van jongeren, de personen, organisaties en voorzieningen die aanwezig zijn in de omgeving, welke omstandigheden een rol spelen en tenslotte wat de opdracht is vanuit het gemeentelijke beleid.

Jongerenwerkers verzamelen informatie op verschillende manieren. Op kantoor door informatie te zoeken op internet en de berichtgeving in de (lokale) media te volgen. Door rond te lopen in de buurt en de sfeer te ervaren, te observeren, te luisteren en te signaleren. Ook verzamelen jongerenwerkers informatie door actief te zijn op sociale media. Tenslotte voeren jongerenwerkers gesprekken met jongeren en met mensen in de omgeving: buurtbewoners, ondernemers, samenwerkingspartners en de gemeente.

3 niveaus

Ieder niveau van programmeren heeft eigen accenten wat betreft oriënteren. Bij oriënteren op het niveau van het programma (niveau 1) gaat het om het verkennen van de leefomstandigheden en ontwikkelingsbehoefte van de doelgroep, de omgeving van jongeren (thuissituatie, school, buurt, werk, sociale infrastructuur) en het gemeentelijk beleid. Hierbij is het belangrijk om systematisch te werk te gaan en alle perspectieven te belichten. Aanvullend vraagt orienteren op het niveau van het programma om verdieping in (onderzoeks)gegevens over de leefomstandigheden van jongeren, jeugdproblematiek en hedendaagse jeugdculturen. De uitkomsten van de orientatie vormen de input voor het ontwerp van het programma met lange termijn doelen en voorstel voor een aanpak. Dan is

het belangrijk dat zowel de leefwereld van jongeren als de gehele context goed in beeld is gebracht en gebruik wordt gemaakt van up to date informatie.

Bij oriënteren op het niveau van activiteiten (niveau 2 van programmeren) gaat het om zicht te hebben op het welbevinden en de ontwikkelingsvragen van de doelgroep jongeren en op gebeurtenissen in de thuissituatie, op school, de buurt en in de media en de doorwerking daarvan op jongeren en de omgeving. Het orienteren op het niveau van programmeren van een activiteit krijgt grotendeels vorm gedurende reguliere werkzaamheden. Tijdens werkoverleggen of netwerkgesprekken, een ambulante ronde, contact via social media, het voorbereiden van activiteiten en onderweg naar de locatie of huis verzamelt de jongerenwerker informatie over de doelgroep en de omgeving. Aanvullend gaan jongerenwerkers gericht op zoek naar aanleiding van signalen, tips of vragen die zij krijgen van de gemeente, samenwerkingspartners of buurtbewoners. Ook kan het eigen onderbuikgevoel reden zijn om op verkenning uit te gaan. De manier van informatie verzamelen is afhankelijk van hetgeen waarnaar de jongerenwerker op zoek is.

Bij oriënteren op het niveau van situaties (niveau 3 van programmeren) gaat het om zicht hebben op wat er speelt *in een specifieke situatie* bij jongeren individueel, in de groep en in de omgeving (thuis, buurt, samenwerkingspartners). Het handelen bestaat uit het in contact met jongeren en de omgeving aandacht hebben voor wat er leeft, direct in het contact maar vooral ook op de achtergrond. Hoe ziet de jongere eruit? (kleding, blik, fris) Waar komt de onrust in de groep vandaan? Waar praten jongeren met elkaar over? Welke verhalen hoor je op straat?

Aandachtspunten oriënteren:

- Neem de tijd. Een bekende valkuil is dat jongerenwerkers te snel starten omdat zij denken te weten hoe de vraag of de opdracht luidt (Van Ewijk, Spierings, Spierts en Sprinkhuizen, 2016; 122). Het gevolg is dat het programma of de activiteit mislukt of kansen worden gemist omdat het niet goed aansluit bij de ontwikkelopgaven van jongeren, de maatschappelijke opgave van de buurt of de praktische omstandigheden.
- Zorg ervoor dat je je tijdens het verzamelen van informatie over de leefwereld van jongeren, focust op het perspectief van jongeren zelf. Je kunt namelijk alleen werken vanuit de leefwereld van jongeren wanneer je weet wat de eigen ervaring, beleving en wensen van jongeren zijn. Dit verschilt regelmatig van de ervaring van volwassenen en samenwerkingspartners of de gemeente.
- Belangrijke gesprekspartners in de omgeving zijn: ondernemers waar jongeren vaak komen, sleutelfiguren, de wijkagent, het wijkteam, scholen en woningcorporaties.
- Informatie over het gemeentelijk beleid kan je vinden in gemeentelijke beleidsnota's. Het jongerenwerk valt onder meerdere beleidsterreinen. De meest belangrijke zijn: welzijn, jeugd en veiligheid en sport en cultuur.
- Een belangrijke informatiebron vormen gemeentelijke kerngegevens en monitoren. Gemeenten verzamelen kwantitatieve gegevens over hun inwoners en buurten. Deze informatie is te vinden via de website van de gemeente. Daarnaast zijn er verschillende lokale, regionale en landelijke monitoren die inzicht geven in het leven van jongeren en de wijken. Voorbeelden daarvan zijn de landelijke jeugdmonitor, Kinderen in tel, Staat van de stad (o.a. informatie over leefbaarheid), armoedemonitor en de veiligheidsmonitor.

4.3 Ontwerpen

4.3.1 Wat is ontwerpen?

Ontwerpen is de fase van programmeren waarin jongerenwerkers nadenken over het voorstel voor het methodisch handelen, ook wel het ontwerp genoemd. Ontwerpen is het op basis van professionele expertise maken van een voorstel of ontwerp waarin de doelen van het jongerenwerk en de beoogde aanpak aansluiten op de vragen en mogelijkheden van jongeren, de omgeving en de opdracht van de gemeente. Bij het doorlopen van de eerste cyclus heeft het ontwerpen de vorm van het maken van een ontwerp voor de aanpak van een bepaald ontwikkelingsvraagstuk. In het verder doorlopen van het proces gaat het om het vasthouden, het aanscherpen, het bijstellen of het stopzetten van het oorspronkelijke ontwerp of het maken van een nieuw ontwerp.

4.3.2 Waarom belangrijk?

Jongerenwerkers doen nooit iets ‘zomaar’. Het ontwerpen dwingt jongerenwerkers om vooraf na te denken over wat zij willen bereiken en op welke manier. Met het ontwerp kunnen jongerenwerkers aansluiten op behoeften van jongeren, inspelen op wat er aanwezig is in de context aan ontwikkelingen, personen, waardenkaders, groepsdynamiek en omgevingsfactoren, doelen stellen en de beoogde aanpak baseren op beschikbare kennis over het jongerenwerk. Op deze manier komen jongerenwerkers tot de best passende aanpak voor jongeren in de betreffende context. Ten slot kunnen jongerenwerkers door te werken met een ontwerp achteraf vaststellen of doelen zijn bereikt en op welke wijze de aanpak heeft gewerkt.

4.3.3 Hoe doe je het?

Het ontwerpen is een creatief en nauwkeurig denkproces waarin jongerenwerkers gebruik maken van professionele kennis. Het handelen van de jongerenwerker bestaat in deze fase uit het identificeren van een aanleiding, het vertalen van de aanleiding naar doelen en doelgroep, het bedenken van een aanpak voor het bereiken van de gestelde doelen en het identificeren van randvoorwaarden die nodig zijn voor de uitvoering.

Jongerenwerkers ontwerpen op alle drie de schaalniveaus van programmeren. Wel verschilt per niveau hoe het proces van ontwerpen verloopt en hoe het ontwerp er uitziet. Dit komt doordat het ontwerpen van een programma (niveau 1) het kader vormt voor het ontwerpen van een activiteit (niveau 2). Een ontwerp voor een activiteit vormt vervolgens weer het kader voor het ontwerpen in situaties (niveau 3). Jongerenwerkers ontwerpen een programma samen met collega’s en stemmen het ontwerp af met samenwerkingspartners en de opdrachtgever. Programma’s worden uitgewerkt achter een computer en (deels) gepubliceerd op de website van de organisatie. Het ontwerpen van activiteiten doen jongerenwerkers alleen of samen met de collega of vrijwilliger met wie zij de activiteit uitvoeren. Het ontwerpen in situaties bestaat uit het maken van keuzes in het moment.

Het ontwerpen bestaat uit zes onderdelen:

1. Formuleren een aanleiding
2. Stellen doelen
3. Bepalen de doelgroep
4. Formuleren van opties voor het handelen

5. Vaststellen van de pedagogische opdracht
6. Identificeren randvoorwaarden

Hieronder werken wij deze onderdelen uit. Verschillen die er zijn tussen de niveaus van programmeren worden daarin toegelicht.

1. Aanleiding formuleren

Het formuleren van een aanleiding bestaat uit het maken van een analyse op basis van wat jongerenwerkers hebben gezien, gehoord en gelezen tijdens de fase oriënteren. Wat is er aan de hand onder jongeren en in de omgeving (de thuissituatie, de buurt (peers, ondernemers, verenigingen), de school, het werk)? Wie zijn er bij betrokken? (stakeholders en sociale infrastructuur)? Wat is de opdracht vanuit de gemeente?

Op basis van de informatie identificeren jongerenwerkers de ontwikkelingsbehoeften van jongeren, kansen en knelpunten bij jongeren en de omgeving, en waarom er iets moet gebeuren.

2. Doelen stellen

Het stellen van doelen houdt in het vertalen van de behoeften van jongeren, de behoeften van de samenleving en de opdracht vanuit de gemeente in doelen. Welk type doelen dat zijn, is afhankelijk van het niveau van programmeren.

- Bij het ontwerpen van een programma (niveau 1) gaat het om het stellen van jongerenwerkdoelen. Gedurende zijn intussen 140-jarige bestaan kent het jongerenwerk zes algemene doelen die terugkeren. Het is afhankelijk van de tijdgeest, de maatschappelijke vraagstukken en de leefomstandigheden van de jongeren, welke van deze zes doelen de boventoon voeren en hoe deze algemene jongerenwerk doelen invulling krijgen (Metz, 2011a). Het tekstkader bevat de zes doelen van het jongerenwerk.
- Bij het ontwerpen van een activiteit (niveau 2) gaat het om het stellen van concrete doelen. Dit is de vertaling van de jongerenwerkdoelen naar concrete (sub) doelen. Concrete (sub) doelen geven weer wat je wilt realiseren om uiteindelijk de hoofddoelen te kunnen bereiken. Het is belangrijk om de subdoelen SMART (Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Realistisch en Tijdgebonden) te formuleren. Hierdoor heb je concrete richtpunten en kun je achteraf controleren of je de gestelde doelen daadwerkelijk hebt bereikt.
- Bij het programmeren van situaties (niveau 3) gaat het om het stellen van korte termijn doelen. Dit betekent dat jongerenwerkers nadenken (vaak ter plekke) wat zij in dat specifieke contactmoment willen bereiken. Tegen de achtergrond van de jongerenwerkdoelen en de vertaling daarvan in concrete doelen neemt de jongerenwerker de ruimte om een professionele afweging te maken: wat is op dit moment nodig en passend om te doen en waarom?

De zes doelen van het jongerenwerk:

1. Het eerste doel van het jongerenwerk is **binding aan de samenleving**. Dit houdt in het herstellen of versterken van de maatschappelijke participatie van jongeren in de vorm van vrijetijdsbesteding buitenshuis, actieve betrokkenheid in de buurt, naar behoefte gebruik maken van professionele hulpverlening en deelname aan school, werk of vrijwilligerswerk (Metz, 2011; Koops, Sonneveld & Metz, 2014). De gevolgen van problemen met binding kunnen zeer ernstig zijn (Schuyt, 1995). Hedendaagse voorbeelden zijn sociaal isolement, onaangepast gedrag, voortijdig schoolverlaten, jeugdwerkloosheid en radicalisering.
2. **Vorming** is het tweede doel van het jongerenwerk. De adolescentie is de levensfase waarin jongeren datgene leren wat zij nodig hebben om later als volwassene goed te kunnen functioneren. Hierbij gaat het om identiteitsontwikkeling, gedragsverandering, het leren van sociaal-emotionele vaardigheden en het ontwikkelen van burgerschapsvaardigheden (Metz & Sonneveld, 2012; Metz, 2013).
3. **Ontspanning** is een belangrijke behoeften van jongeren en daarmee het derde doel van het jongerenwerk. Het biedt hen de mogelijkheid om plezier te hebben en nieuwe vormen van intimiteit te ontwikkelen (Spierts, 1998). Als thuis door krappe behuizing of onprettige sfeer ontspanning niet mogelijk is, en middelen voor commerciële ontspanning ontbreken biedt het jongerenwerk een alternatief.
4. Het vierde doel is **ontmoeting.** Dit is belangrijk voor het losmaken van ouders en het zelfstandig een plek verwerken in de samenleving en als tegenwicht voor sociaal isolement. Doordat jongeren elkaar als gelijken kunnen ontmoeten, kunnen zij uitwisselen over zaken als jong-zijn en volwassen worden. Het in contact komen met jongeren die anders zijn als zij draagt bij aan zelfbewustzijn en leren omgaan met diversiteit (Du Bois - Reymond, Poel & Ravesloot, 1998; Metz, 2011).
5. Met de individualisering in de jaren zestig wordt van mensen verwacht dat zij verantwoordelijkheid kunnen dragen voor het eigen leven, ook als er problemen zijn. Voor veel jongeren (en volwassenen overigens) is deze zelfregie geen vanzelfsprekendheid. Daarom is **verantwoordelijkheid leren dragen** een vijfde doel van het jongerenwerk (Metz, 2011; Metz & Sonneveld, 2012; Metz, 2013).
6. Overlast en het rondhangen van jongeren op straat is sinds het ontstaan eind negentiende eeuw een belangrijke aanleiding voor de inzet van jongerenwerk. Door jongeren een alternatief te bieden voor de straat en hen bewust te maken van de impact van hun gedrag, levert het jongerenwerk een bijdrage aan het **voorkomen en verminderen van overlast**, het zesde doel van het jongerenwerk (Metz, 2011).

Doelgroep jongerenwerk
Doelgroep van het jongerenwerk zijn primair jongeren in de leeftijd van 10 tot 23 jaar, die opgroeien in kwetsbare situaties. Hiermee bedoelen we jongeren die op één of meerdere leefgebieden te maken hebben met een vorm van kwetsbaarheid waardoor zij een achterstand moeten overbruggen of een verhoogd risico hebben op uitval. Voorbeelden van kwetsbaarheid zijn het opgroeien in armoede, het hebben van laagopgeleide ouders, zelf een lage opleiding volgen, leven in eenzijdig samengestelde sociale netwerken of de aanwezigheid van problemen thuis (Abdallah, Kooijmans & Sonneveld, 2016). Daarnaast kan het gaan om jongeren die door beperkingen (chronisch, lichamelijk, verstandelijk, psychosociaal, psychiatrisch) de meerderheid niet bij kunnen houden. Dit betekent overigens niet, dat jongeren die geen achterstand te overbruggen hebben, niet welkom zijn in het jongerenwerk. Het jongerenwerk is voor alle jongeren, maar maakt in de uitvoering vaak onderscheid tussen jongeren met wie het goed gaat, jongeren met lichte of beginnende problemen en jongeren met zware of meervoudige problemen. Sommige jongerenwerkorganisaties bereiken ook jongeren tot 27 of soms zelfs 30 jaar. Dit als gevolg het gebrek aan andere passende ondersteuningsvormen voor deze jongvolwassenen.

4. Formuleren van opties voor het handelen

Formuleren van opties voor het handelen houdt in dat jongerenwerkers nadenken over hoe zij het beste kunnen handelen om de beoogde doelgroep te bereiken en de beoogde doelen te realiseren. Hierbij is het nodig dat de jongerenwerker kan verantwoorden waarom deze opties voor het handelen het best passend zijn in deze context. Per niveau van programmeren krijgt het uitwerken van opties voor het handelen verschillend vorm:

- Voor een programma (niveau 1) maken jongerenwerkers een verantwoorde keuze voor een of juist een combinatie van jongerenwerkmethodieken. Mocht een passende methodiek ontbreken, dan kunnen jongerenwerkers ook gebruik maken van een van de generieke methodieken van het sociaal werk zoals oplossingsgericht werken. Als blijkt dat bestaande methodieken onvoldoende passen kunnen jongerenwerkers in uitzonderlijke situaties ervoor kiezen om een nieuwe methodiek te ontwikkelen. Jongerenwerkers verantwoorden hun keuze door gebruik te maken van bestaande kennis over de gekozen methodieken of ervaringen i andere contexten. Voor een overzicht van de beschikbare jongerenwerkmethodieken zie Hoofdstuk 2, Kennisbasis jongerenwerk.
- Voor een activiteit (niveau 2), vertalen jongerenwerkers de methodiek (of een combinatie daarvan) naar de methodisch stappen die zij gedurende de activiteit of ontmoeting willen zetten en een keuze voor methodische principes die zij passend vinden om in te zetten. Als er zaken zijn waarvan jongerenwerkers niet weten hoe ze dat kunnen aanpakken, raadplegen zij ervaren collega's, samenwerkingspartners of vakliteratuur.

  Ook hier verantwoorden jongerenwerkers hun keuzes door gebruik te maken van bestaande kennis over de gekozen methodieken of ervaringen in andere contexten.

- Voor situaties (niveau 3), geldt dat jongerenwerkers in het moment bedenken wat het beste is om te doen in de specifieke situatie. Van jongerenwerkers vraagt dit een combinatie van routinematig handelen en kunnen improviseren. Het improviseren is nodig om in te kunnen spelen op onvoorspelbare situaties tijdens het uitvoeren.

  Voor het verantwoorden van het handelen baseren jongerenwerkers zich op wat zij geleerd hebben tijdens hun opleiding, praktijkervaring, hun intuïtie en wetenschappelijke kennis.

5. Vaststellen pedagogische opdracht

Bij het bepalen van de pedagogische opdracht gaat het over het vaststellen van de manier waarop het jongerenwerk in het handelen het beste invulling kan geven aan het opvoeden van de jongeren. Het is belangrijk om je als jongerenwerker bewust te zijn van deze opdracht en na te denken over welke invulling van de pedagogische opdracht aansluit bij de doelen, doelgroep, opties voor het handelen en omstandigheden waarin het jongerenwerk wordt uitgevoerd.

Pedagogische opdracht
In het jongerenwerk richt je je op jongeren in de leeftijdsgroep 10 tot en met 23 jaar en heb je dus te maken met een doelgroep die zich bevindt in de overgang van kind naar volwassenheid. Jongerenwerkers hebben naast ouders of verzorgers en leraren op school een rol in het opvoeden van jongeren. De rol van jongerenwerk in het opvoeden van jongeren wordt ook wel de pedagogische opdracht genoemd.
De pedagogische opdracht bestaat uit het pedagogisch concept, een pedagogisch klimaat en de pedagogische relatie. Het pedagogisch concept beschrijft de visie op de rol van het jongerenwerk in het opvoeden van jongeren. In het algemeen richt het jongerenwerk zich op een combinatie van het stimuleren van persoonlijke ontwikkeling, volwaardige participatie en socialisatie van jongeren.

Het pedagogische klimaat betreft de inrichting van de sociale omgeving binnen het jongerenwerk. Net als bij een fysieke omgeving geldt dat ook een sociale omgeving bewust vormgegeven kan worden. De wijze waarop de sociale omgeving is ingericht, beïnvloedt de mogelijkheden voor persoonlijke ontwikkeling, participatie en socialisatie van jongeren. Als jongerenwerker heb je tenslotte een pedagogische relatie met jongeren. Dit houdt in dat je je als jongerenwerker bewust bent van het verschil in verantwoordelijkheid tussen jongerenwerker en jongere, en bewust bezig bent met het begeleiden van het volwassen worden van de jongeren.

De aandacht voor de pedagogische opdracht van het jongerenwerk is van recente datum. Vandaar dat er nog geen literatuur beschikbaar is over specifiek de pedagogische opdracht van het jongerenwerk. Wel kan je informatie vinden over de pedagogische opdracht van het jongerenwerk in de verschillende methodiekbeschrijvingen.

6. Identificeren randvoorwaarden

Het laatste onderdeel van het ontwerpen is het op een rij zetten van de praktische zaken die nodig zijn voor de uitvoering. Vragen die je jezelf hierbij kunt stellen zijn:

- Wie gaan het doen? (jongerenwerkers, vrijwilligers, peers)
- Waar vindt het plaats? (jongerencentrum, publieke ruimte, multifunctionele ruimte)
- Is samenwerking met andere organisaties nodig? (Is er bijvoorbeeld specialistische kennis nodig? Past de vraag binnen de taakstelling van het jongerenwerk en de mogelijkheden van de organisatie?)
- Welke faciliteiten? (inclusief WIFI)
- Is toestemming nodig? (vergunning, ouders)
- Hoe regel je publiciteit?

Aandachtspunten bij het ontwerpen:

- Zorg ervoor dat het ontwerp een samenhangend geheel is waarin de doelgroep, doelen en de beoogde aanpak aansluiten op de vragen en mogelijkheden van jongeren, de omgeving en de opdracht van de gemeente. De valkuil is om te snel te kiezen voor doelen die populair zijn of die de opdrachtgever belangrijk vindt. Later blijkt dan dat deze doelen niet bijdragen aan het volwassen worden van jongeren in de samenleving of dat de doelen niet haalbaar zijn. Wanneer het handelingsrepertoire niet aansluit bij de omstandigheden van de omgeving bestaat het risico dat de ontworpen aanpak mislukt.
- Denk niet te snel dat er geen methodieken zijn die aansluiten op de doelen, doelgroep en praktische omstandigheden. Er is veel meer beschreven (en onderbouwd) dan vaak wordt gedacht. Ook is het mogelijk om methodieken te combineren.
- Vraag je af of de uitvoering van het ontwerp realistisch is. Een ontwerp kan in theorie een goede aanpak zijn maar randvoorwaarden vragen die in die omstandigheden niet wenselijk of haalbaar zijn.

4.4 Organiseren

4.4.1 Wat is organiseren?

Organiseren is de fase waarin jongerenwerkers zorgen voor de omstandigheden die nodig zijn voor de uitvoering. Jongerenwerkers scheppen de organisatorische voorwaarden die nodig zijn voor een probleemloze uitvoering van programma's, activiteiten en situaties (Van Haaster, 2008:212). Wat nodig is aan organisatorische voorwaarden is afhankelijk van het type ontwerp en het schaalniveau van programmeren.

4.4.2 Waarom belangrijk?

Om de uitvoering van grotere, complexe programma's, activiteiten en situaties soepel, optimaal en verantwoord te laten verlopen is het nodig dat de organisatorische voorwaarden voor de uitvoering aanwezig zijn. Hierbij gaat het om het regelen van de omstandigheden en

benodigdheden voor de uitvoering. Het creëren van organisatorische randvoorwaarden is een tijdrovend en continu proces. Dit omdat het jongerenwerk niet werkt met een standaard aanpak, maar met een op maat ontworpen plan dat aansluit bij behoeften van de doelgroep, context en gemeentelijke opdracht.

4.4.3 Hoe doe je het?

Jongerenwerkers starten met organiseren zodra helder is wat zij op welke manier willen gaan doen, voor wie, wanneer en waarom. In tegenstelling tot fase ontwerpen waarin sprake is van het abstracte, logische, creatieve en vernieuwende denken, gaan jongerenwerkers in de fase organiseren aan de slag met de praktische voorbereiding van de uitvoering (Van Haaster, 2018). Wat nodig is aan organisatorische voorwaarden is afhankelijk van het schaalniveau van programmeren en de specifieke invulling van het ontwerp.

Organiseren op het niveau van een programma (niveau 1) bestaat uit het regelen van:

- toestemming van de opdrachtgever (subsidie-beschikking, vergunningen)
- de benodigde menskracht (personeel, vrijwilligers)
- locatie voor de uitvoering (jongerencentrum, kantoor, school, plein, park)
- samenwerking met sleutelfiguren, netwerkpartners en instanties in de omgeving van jongeren
- toegang tot internet
- de praktische faciliteiten voor de uitvoering (sportfaciliteiten, podium, studio, spellen, computers, activiteitenbudget)
- publiciteit (programma op social media, website en berichten in de lokale media)
- de randvoorwaarden voor het borgen van de veiligheid van jongeren en jongerenwerkers (privacy-protocol, meldplicht, open ruimte met goede mogelijkheid voor toezicht, brandveiligheid en telefoon).

Organiseren op het niveau van een activiteit (niveau 2) bestaat uit:

- het maken van een goede taakverdeling tussen de betrokkenen
- het maken van eendraaiboek en deze waar nodig voorbereiden met sleutelfiguren, netwerkpartners, instanties en peers
- het regelen van de benodigde materialen en mensen (film, vakkracht)
- het aankondigen van de activiteit flyers en social media
- het inrichten van de ruimte en het klaarzetten van de materialen
- boodschappen doen.

Organiseren op het niveau van situaties (niveau 3) heeft, net als bij het oriënteren en ontwerpen, de vorm van in het moment creëren van de benodigde randvoorwaarden voor het handelen. Dat kan op verschillende manieren. Ten eerste door ervoor te zorgen dat in het moment de omstandigheden voor een goede uitvoering van het handelen aanwezig zijn (bv: klaar leggen of opruimen van bepaalde materialen, het aansturen van vrijwilligers of bewaken van de tijd). Ten tweede het borgen van de veiligheid van de jongere(n) en de jongerenwerkers. Bijvoorbeeld door ervoor te zorgen dat de andere jongerenwerker toezicht houdt op de groep wanneer jij een jongere even apart neemt in het kantoor voor een gesprekje.

Aandachtspunten bij het organiseren:

- Wees zorgvuldig in de keuze van de locatie. Jongeren komen alleen wanneer zij zich er welkom voelen en het een vorm van beslotenheid heeft waar jongeren zichzelf kunnen zijn en hun eigen gang kunnen gaan. Jongeren verantwoordelijk maken voor de inrichting en aankleding is een goede manier om ervoor te zorgen dat het 'hun plek' wordt. Ook is het belangrijk dat de locatie goed bereikbaar is.
- Betrek jongeren bij het voorbereiden van de uitvoering. Het biedt jongeren de gelegenheid om in een veilige omgeving ervaring op te doen met allerlei organisatorische en praktische vaardigheden.
- In plaats van het aanschaffen van nieuwe middelen en materialen kan het voor het budget schelen om deze te lenen in de buurt, aan te schaffen via de kringloop of jongeren te vragen of zij materialen vanuit thuis kunnen meenemen. Dit is direct een goede aanleiding om samenwerking in de buurt aan te gaan.

4.5 Uitvoeren

4.5.1 Wat is uitvoeren?

Uitvoeren is de fase van het programmeren waarin jongerenwerkers daadwerkelijk handelen in de leefwereld en de omgeving van jongeren. Uitvoeren is uitvoering geven aan het ontworpen plan. Tijdens het uitvoeren stemmen jongerenwerkers hun handelen af met jongeren, de omgeving en de opdracht vanuit de gemeente. Het uitvoeren krijgt op de drie schaalniveaus van programmeren verschillend vorm. Bijzonder aan de fase uitvoering is dat de drie cycli van programmeren hierin samenkomen en elkaar beïnvloeden.

4.5.2 Waarom belangrijk?

Tijdens het uitvoeren handelen jongerenwerkers daadwerkelijk in de leefwereld en omgeving van jongeren. Het is de fase waarin zij van betekenis zijn voor de doelgroep, de omgeving en de gemeente. Zij geven uitvoering aan een programma, activiteit of situatie waarmee zij een bijdrage leveren aan het volwassen worden van jongeren als deel van de samenleving.

4.5.3 Hoe doe je het?

Met het oorspronkelijke ontwerp in het achterhoofd handelen in contact met jongeren en met de omgeving, is hoe de fase uitvoering vorm krijgt. Het uitvoeren doet een groot beroep op het beoordelingsvermogen van jongerenwerkers, omdat zij voortdurend afwegingen maken in het contact met jongeren en hun omgeving wat het beste is om te doen. Het ontwerp biedt hen een duidelijk onderbouwd kader dat richting geeft voor het uitvoeren. Het plan uitvoeren als bedacht is vaker uitzondering dan regel. Door onverwachte situaties en ontwikkelingen die zich voordoen in de leefwereld en omgeving van jongeren zullen jongerenwerkers in de uitvoering moeten meebewegen. Dit meebewegen is kenmerkend voor de open benaderingswijze die jongerenwerkers hanteren (zie ook Hoofdstuk 3 – Karakteristieken methodisch werken in het jongerenwerk). Het vraagt van jongerenwerkers om te balanceren tussen enerzijds doelgericht, systematisch en EBP te handelen en anderzijds mee te bewegen met jongeren en hun omgeving. Als jongerenwerkers niet doelgericht, systematisch en EBP handelen, werken zij niet methodisch. Als jongerenwerkers niet meebewegen met

jongeren en de omgeving, vinden zij onvoldoende aansluiting bij jongeren en de omgeving om doelen te kunnen realiseren en is het niet effectief.

Het uitvoeren krijgt op de drie schaalniveaus van programmeren verschillend vorm. Bijzonder is dat de cycli van de drie schaalniveaus van programmeren in de fase uitvoeren samenkomen en elkaar in deze fase gaan beïnvloeden (zie ook paragraaf 4.1 Grondstructuur in vogelvlucht, *trialogisch* (figuur 6)).

Uitvoeren van een programma

Op het niveau van het programma (niveau 1) betekent uitvoeren het toepassen van het voorstel voor het programma dat is afgestemd op de leefwereld van jongeren en de omgeving. Het voorstel bevat alleen een aanleiding, doelgroepomschrijving, lange termijn doelen, en een voorstel voor het handelen in de vorm van een selectie van een of meerdere methodieken. Omdat dit voorstel vrij algemeen is, vertalen jongerenwerkers dit tijdens de fase uitvoeren naar concrete activiteiten die zijn afgestemd op ontwikkelingsvragen van de jongeren in die periode en gebeurtenissen in de thuissituatie, op school, in de buurt en in de media. Jongerenwerkers starten dus in deze fase met het programmeren (doorlopen van de cyclus) van activiteiten (niveau 2). Zij oriënteren zich op de ontwikkelingsvragen van hun doelgroep en op wat er speelt in hun omgeving. Vervolgens ontwerpen zij een aanpak voor een concrete activiteit door het formuleren van concrete doelen in lijn met de lange termijn doelen en de (combinatie van) methodiek(en) uit te werken naar de methodisch stappen en principes die zij willen gaan toepassen. Ze regelen vervolgens de organisatorische voorwaarden en gaan vervolgens over tot uitvoeren in afstemming met de aanwezige jongeren en de gebeurtenissen in de omgeving.

Uitvoeren van een activiteit

Uitvoeren van de activiteit (niveau 2) houdt in dat jongerenwerkers in interactie met jongeren en de omgeving het plan voor een activiteit tot uitvoering brengt. Het activiteitenplan bevat concrete doelen, doelgroep en een concreet voorstel voor het handelen. Tijdens het uitvoeren zijn jongerenwerkers in contact met jongeren en hun omgeving waarin zich tal van situaties voordoen. Jongerenwerkers starten dus in deze fase met het programmeren (doorlopen van de cyclus niveau 3) van situaties. Het programmeren op het niveau van situaties (niveau 3) bestaat uit het oriënteren op wat er speelt *in een specifieke situatie*, het ter plekke nadenken over wat zij in dat specifieke contactmoment willen bereiken (korte termijn doelen), met wie en hoe (ontwerpen). Met het ontwerp van niveau 1 en 2 in het achterhoofd neemt de jongerenwerker de ruimte om een professionele afweging te maken: wat is op dit moment nodig en passend om te doen en waarom? Dat wat oorspronkelijk is bedacht in het ontwerp voor de activiteit of iets anders omdat de situatie daarom vraagt.

Uitvoeren van situaties

Uitvoeren op het niveau van situaties is het handelen *in een specifieke situatie* in contact met jongeren en hun omgeving. Jongerenwerkers handelen in situaties met de doelen en aanpak vanuit niveau 1 en 2 in het achterhoofd. Tijdens het uitvoeren maakt het uit welke jongeren er zijn, hoe de groep is samengesteld, wat er speelt onder jongeren en in de omgeving, en wat de praktische omstandigheden zijn. Al deze betrokkenen en gebeurtenissen in een situatie kunnen zorgen voor kansen, aangrijpingspunten voor ontwikkeling en leren, verstoring of ondermijning. Handelen in situaties vraagt van jongerenwerkers om met een

programma en een concrete activiteit als richtinggevend kader, mee te bewegen met gebeurtenissen, wendingen en verassingen die zich voor doen.

Aandachtspunten bij het uitvoeren:

- Neem de ruimte om een professionele afweging te maken: wat is op dit moment nodig en passend om te doen en waarom? Vasthouden aan het plan wanneer het niet aansluit bij de behoefte van jongeren en de omstandigheden is niet effectief. Vraag advies aan collega's als je er zelf niet uitkomt.
- Houdt er rekening mee dat je voor een moreel dilemma kan komen te staan. Het goede te doen vanuit professioneel oogpunt, kan op een bepaald moment nadelig zijn voor de ontwikkeling van de jongere.
- Wees bewust waarom je wat doet. Dit maakt het mogelijk om achteraf aan collega's, omstanders en opdrachtgevers uit te leggen waarom je in het moment een bepaalde afweging hebt gemaakt.

4.6 Evalueren

4.6.1 Wat is evalueren?

Met evalueren is de cyclus van programmeren rond. Evalueren is het verzamelen van informatie over de uitvoering en de opbrengsten daarvan en dat vergelijken met de uitgangssituatie en het oorspronkelijke ontwerp. Evalueren vindt daarom altijd plaats na de fase uitvoering. Het evalueren is op alle drie de schaalniveaus van programmeren aan de orde maar krijgt per niveau wel verschillend vorm.

4.6.2 Waarom belangrijk?

Het evalueren is om twee redenen van belang voor programmeren. Ten eerste geeft het evalueren inzicht in de opbrengsten van het handelen in relatie tot de uitgangssituatie en het oorspronkelijke plan. Deze informatie is van belang voor het verantwoorden van het jongerenwerk aan opdrachtgevers. Het schrijven van een jaarverslag of een verantwoordingsrapport richting gemeente zijn vaak aanleiding om de evaluatie uit te voeren. Ten tweede is evalueren het (gezamenlijke) leerproces over de werkzaamheid van de aanpak. Door te reflecteren op de uitvoering en de opbrengsten in relatie tot de uitgangssituatie en het oorspronkelijke plan biedt jongerenwerkers inzicht in wat wel en niet heeft gewerkt in hun aanpak. Deze informatie is van belang voor het bepalen van de volgende stap: wat is er nu nodig? Dit kan zijn het vasthouden aan de oorspronkelijke aanpak maar ook het aanpassen een programma of activiteit of het ontwikkelen van een nieuwe programma of activiteit. Ook kunnen de uitkomsten van een evaluatie ertoe leiden tot het stoppen met een programma of activiteit. Door de reflectie op de uitvoering en de opbrengsten in relatie tot de uitgangssituatie en het oorspronkelijke plan is de fase evalueren tevens een belangrijke bron voor de professionele ontwikkeling van jongerenwerkers en het vak jongerenwerk.

4.6.3 Hoe doe je het?

Evalueren bestaat uit het: 1) verzamelen van informatie over het proces en de opbrengsten, 2) het analyseren en waarderen van het proces en de opbrengsten in relatie tot de uitgangssituatie en het oorspronkelijke ontwerp, 3) het indien nodig presenteren van de uitkomsten van de evaluatie en 4) het leren van de uitkomsten voor verbetering in de toekomst (reflecteren). Met evaluatie staan jongerenwerkers stil bij de vragen:

- Hoe is de uitvoering verlopen?
- Is de aanpak uitgevoerd volgens plan? Waarom wel, niet?
- Is de beoogde doelgroep bereikt?
- Wat zijn de opbrengsten?
- Hoe verhouden de opbrengsten zich tot de oorspronkelijke doelen?
- Wat is de betekenis van de opbrengsten voor jongeren, de omgeving en de opdrachtgever?
- Wat leren we van de uitvoering en welke verbeteringen zijn er voor de toekomst?

De vragen zijn op ieder niveau van programmeren te stellen. De vorm van de evaluatie en wie betrokkenen worden bij de evaluatie verschilt per niveau.

Evalueren van een programma

Evalueren op het niveau van het programma (niveau 1) gaat over het verzamelen van informatie over de opbrengsten van het gehele programma, het analyseren en waarderen van deze opbrengsten, het presenteren van deze opbrengsten en het leren en verbeteren (of stopzetten) van het programma. Voor de evaluatie op dit niveau is het belangrijk om voor de evaluatie informatie te verzamelen over de opbrengsten bij verschillende betrokkenen. Dit kan door bijvoorbeeld de doelgroep, de stakeholders uit de omgeving en de gemeente te vragen naar hun ervaring met de uitvoering van het programma en de opbrengsten daarvan. Bij het kiezen of zelf ontwikkelen van instrumenten is het belangrijk om rekening te houden met voor wie het instrument is bedoeld en welke informatie nodig is. Voorbeelden van instrumenten zijn: afnemen van vragenlijst, interviews, groepsgesprekken, observaties en creatieve werkvormen (Van Haaster, 2018:280-281). Specifiek voor jongeren geldt dat hun spanningsboog kort is.

Bij het analyseren van de gegevens op het niveau van het programma ligt de nadruk op de opbrengsten voor de betrokkenen enerzijds en de werkzaamheid van het programma anderzijds. Als helder is wat een programma voor verschillende betrokkenen heeft opgeleverd kan de organisatie deze op een aantrekkelijke manier presenteren om zo het jongerenwerk te kunnen verantwoorden richting opdrachtgevers en samenwerkingspartners. Hierbij valt te denken aan: een jaarverslag of een verantwoordingsrapport richting gemeente, een presentatie, factsheet of een filmpje. Het reflecteren over de werkzaamheid vindt plaats in het team en wordt besproken met partners en opdrachtgever. Op deze manier kan worden nagegaan wat wel en niet heeft gewerkt in het programma. De inzichten over de werkzaamheid worden waar mogelijk onderbouwd vanuit literatuur en dienen als input voor het ontwerpen.

Zoektocht evaluatie-instrumenten sociaal werk
Sinds tien jaar wordt er gezocht naar en geëxperimenteerd met evaluatie-instrumenten voor het jongerenwerk en andere vormen van sociaal werk. Een voorbeeld is het kwaliteitsinstrument De Jongerenwijzer dat in Amsterdam stad breed is uitgerold in opdracht van Amsterdamse stadsdelen. Het instrument is tussentijds aangepast en sinds 2017 niet meer wordt gebruikt omdat het onvoldoende inzicht geeft in de concrete opbrengsten van het jongerenwerk. Op dit moment hanteren gemeenten verschillende vormen voor het evalueren: prestatie-indicatoren, de zelfredzaamheid-matrix, effect-onderzoek, en narratief verantwoorden.

Evalueren van een activiteit

Bij evalueren op het niveau van een activiteit (niveau 2) gaat over het verzamelen van informatie over de opbrengsten van een activiteit, het analyseren en waarderen van deze opbrengsten en het leren en verbeteren van de activiteit. Jongerenwerkers verzamelen de informatie over de opbrengsten meestal direct na afloop van een activiteit. Dit doen zij door na te praten met een collega, stagiair of vrijwilliger. Maar ook door jongeren die aanwezig waren te bevragen naar wat de activiteit voor hun voor betekenis heeft gehad. Dit kan via een informeel gesprek(je), maar er zijn ook werkvomen voor beschikbaar. Een voorbeeld is de thermometer. Jongerenwerkers maken vaak van de activiteit een verslag of voeren gegevens in in een registratiesysteem. Andere stakeholders of de opdrachtgever worden betrokken bij de evaluatie van een activiteit wanneer een activiteit voor het eerst wordt uitgevoerd, wanneer er iets bijzonders is gebeurd of wanneer zij een rol hebben gehad in de uitvoering.

Het reflecteren op de informatie over opbrengsten van de activiteit in relatie met de concrete doelen van de activiteit, de lange termijn-doelen van het programma en de aansluiting van bij gebeurtenissen in de thuissituatie, op school, de buurt en in de media en de omgeving van jongeren doet de jongerenwerker samen met de collega (vrijwilligers of stagiair). Deze inzichten kunnen waar mogelijk worden onderbouwd vanuit literatuur en dienen als input voor de fase ontwerpen.

Thermometer
Voor het monitoren van de doelrealisatie van jongeren is een thermometer een toegankelijk instrument. Jongeren kunnen hierop na afloop van een activiteit aangeven in welke mate zij vinden dat een doel bereikt is of dat zij vinden dat zij iets hebben geleerd. De uitkomsten geven jongerenwerkers informatie over wat de opbrengst is van de activiteit voor jongeren. Een voorbeeld van een thermometer is te vinden in het boek *Kracht van meiden! Meidenwerk als specifieke methodiek van het jongerenwerk.* Deze thermometer bestaat uit vijf schalen. Schaal 0 staat voor ontevredenheid of onvoldoende doelrealisatie en schaal 5 staat voor zeer tevreden of zeer goede doelrealisatie.

Evalueren in situaties

Bij evalueren in situaties (niveau 3) gaat het om het reflecteren van jongerenwerkers op het eigen handelen tijdens of na afloop van situaties met als doel daarvan te leren en hun handelen te verbeteren. Op basis van wat er gebeurt in het contact met jongeren en de omgeving reflecteren jongerenwerkers op hun handelen en trekken daaruit conclusies ter verbetering voor het handelen in situaties en indien nodig ook voor het bijstellen van de activiteit (niveau 2) en het programma (niveau 3).

Schön (1991) maakt onderscheid tussen reflection-in-action en reflection-on-action. In–action gaat over reflecteren terwijl je je in een situatie bevindt. Juist tijdens het programmeren in situaties die onvoorzien of onvoorspelbaar kunnen zijn vraagt het van jongerenwerkers om te kunnen reflecteren in het moment. En dat zij op basis van deze reflectie in het moment kunnen besluiten hoe te handelen in dat moment. Reflection-in-action heeft vaak de vorm van routinematig handelen en improviseren. Reflection – on – action gaat over reflectie na afloop van een handeling en heeft tot doel om bewust stil te staan bij het handelen in een situatie. Reflection-on-action helpt jongerenwerkers om bewust te worden van hun reflection-in-action. Voor reflection-on-action zijn verschillende instrumenten beschikbaar. Een voorbeeld daarvan is een *logboek* waarin jongerenwerkers reflecteren op hun handelen. Ze houden bijvoorbeeld bij wat zij hebben gedaan, waarom zij dat hebben gedaan en hoe jongeren reageerden op het handelen. *Intervisie* is een geschikte methode om samen met collega's te reflecteren op het handelen in contactmomenten met jongeren. Intervisie is een vorm van leren waarbij via collegiale ondersteuning werkkwesties worden besproken die je wilt onderzoeken en waarbij twijfels zijn over het handelen en/ handelingsalternatieven zoekt.

Aandachtspunten evalueren:

- Plan het evalueren standaard in. Je kunt de planning en methode van evalueren al opnemen in je ontwerp.
- In de waan van de dag wordt het evalueren op het niveau van activiteiten en op het niveau van situaties regelmatig vergeten. Voor een reminder helpt het om iemand in het team verantwoordelijk te maken om erop toe te zien dat er voldoende tijd en aandacht wordt besteed aan evalueren en reflecteren.
- Ga na met wie je samenwerkt in de uitvoering van programma's en activiteiten. Deze organisaties/mensen vragen om input te leveren voor de evaluatie kan heel veel waardevolle informatie opleveren. Denk hierbij bijvoorbeeld ook aan de wijkagent, de mentor of de ondernemers in de buurt.

LITERATUURLIJST

Abdallah, S. (2017). *Struggles for Succes. Youth Work Rituals in Amsterdam and Beirut*. Amsterdam: UvA.

Abdallah, S. E., Kooijmans, M.J.B & Sonneveld, J. (2016). *Talentgericht werken met kwetsbare jongeren. Ontwikkelwerk, erkenningswerk, verbindingswerk.* Bussum: Coutinho.

Awad, S., Metz, J., Koops, K. & Sonneveld, J. (2017). *Youth Organizing. Onderzoek naar Youth Organizing als specifieke methodiek van grootstedelijk jongerenwerk.* Portfolio Jongerenwerk: aflevering 4. Amsterdam: Hogeschool van Amsterdam, lectoraat Youth Spot.

Boomkens, C., Grient, H. van der, Metz, J., Rauwerdink-Nijland, E. & Trijp, K. van (2018). *Kracht van Meiden! Meidenwerk als specifieke methodiek van het jongerenwerk.* Amsterdam: SWP.

Boomkens, C., Metz, J.W., Van Regenmortel, M., & Schalk, M.J.D. (2018). *Girls work: The development of agency in professional girls work in the Netherlands*. First published online June 2018, doi:10.1177/1468017318784079

Brinkman, J. (2013). Voor de verandering. Een praktische inleiding in de agogische theorie. Groningen/Houten: Noordhoff.

Declaration 1st European Youth Work Convention, Ghent, Belgium, 7-10 juli 2010.

Declaration 2nd European Youth Work Convention, making a world of difference, Brussels, 27-30 april 2015.

Desair, K. (2008). Hoe wetenschap en werkveld samen zoeken naar effectiviteit. *Alert,* (2), 24-33.

Donkers, G. (2012). *Veranderen in meervouw. Een driedimensionale kijk op de sociale veranderkunde.* Den Haag: Boom Lemma.

Du Bois - Reymond, M, Poel, Y. t., & Ravesloot, Y. (1998). *Jongeren en hun keuzes*. Bussum: Coutinho.

Dunne, A., Ulicna, D., Murphy, I., & Golubeva, M. (2014). 2. What is youth work? In A. Dunne, D. Ulicna, I. Murphy & M. Golubeva (Eds.), *Working with young people: the value of youth work in the European Union* (pp. 53-87). Brussels: IFC GHK.

Ewijk, H. Van, Spierings, F., Spierts, M. & Sprinkhuizen, A. (2016). *Basisboek sociaal werk. Activeren, ondersteunen en verbinden*. Amsterdam: Boom.

Haaster, K.J.M. van (2008). Denken en doen. Beter programmeren in het sociale domein. Bussum: Coutinho.

Hermans, K. (2014). Methodiekontwikkeling, evaluatie-onderzoek en de body of knowledge van het sociaal werk. *Journal of Social Intervention, 23*(1), 33-52.

Hermans, K. (2014). Methodiekontwikkeling, evaluatie-onderzoek en de body of knowledge van het sociaal werk. *Journal of Social Intervention, 23*(1), 33-52.

Koops, K., Metz, J. & Sonneveld, J. (2013). *We zijn de brug naar zelf aan de slag gaan. Onderzoeksrapport Ambulant Jongerenwerk in de grote stad.* Portfolio Jongerenwerk: aflevering 2. Amsterdam: Hogeschool van Amsterdam, lectoraat Youth Spot.

Koops, K., Metz, J. & Sonneveld, J. (2014). *Want zij gelooft in mij. Onderzoeksrapport Individuele Begeleiding in het jongerenwerk.* Portfolio Jongerenwerk: aflevering 3. Amsterdam: Hogeschool van Amsterdam, lectoraat Youth Spot.

Kremer, M., & Verplancke, L. (2004). *(Opbouwwerkers als mondige professionals. De praktijk van accountability, marktwerking en vraaggericht werken op lokaal niveau.*). Utrecht: LCO en NIZW.

Laan, G. van der (1990). *Legitimatieproblemen in het maatschappelijk werk* [Legitimation problems in social work]. Amsterdam: SWP.

Laan, G. van der (2003/2004). De professional als expert in practice-based evidence [The practitioner als expert]. *Sociale Interventie*, 12, 5–16.

Lambert, M. J., & Barley, D. E. (2001). Research summary on the therapeutic relationship and psychotherapy outcome. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, 38(4), 357–361.

Landelijk opleidingsdocument sociaal werk (2017).

Manders, W., Metz, J. & Sonneveld, J. (2017). *Literatuuronderzoek naar Peer-to-Peer in het jongerenwerk.* Amsterdam: Hogeschool van Amsterdam, lectoraat Youth Spot.

Metz, J. & Sonneveld, J. (2012). *De Inloop als ingang. Onderzoeksrapport over de werking en resultaten van De Inloop als werkwijze binnen het grootstedelijk jongerenwerk.* Portfolio Jongerenwerk: aflevering 1. Amsterdam: Hogeschool van Amsterdam, lectoraat Youth Spot.

Metz, J. & Sonneveld, J. (2012). *De Inloop als ingang. Onderzoeksrapport over de werking en resultaten van De Inloop als werkwijze binnen het grootstedelijk jongerenwerk.* Portfolio Jongerenwerk: aflevering 1. Amsterdam: Hogeschool van Amsterdam, lectoraat Youth Spot.

Metz, J. & Verharen, L. (te verschijnen). https://lectorensociaalwerk.nl/publicaties/

Metz, J. (2011). *Kleine stappen, grote overwinningen. Jongerenwerk: historisch beroep met perspectief.* Amsterdam: SWP.

Metz, J. (2012). 'Jongerenwerk als werkplaats voor professionalisering.' In: *Journal of Social Intervention, 21, p18–36.*

Metz, J. (2013). History illuminates the challenges of youth work professionalization. In: Gilchrist, R., T. Jeffs, J. Spence, N. Stanton, A. Cowell, J. Walker and T. Wylie. Reappraisals. Essays in the history of youth and community work. Dorset: Russel House Publishing.

Metz, J. W. (2011a). De kracht van welzijn. Professionalisering van sociale interventiepraktijken [The power of welfare work. Professionalisation of social work practices]. In H. Alma & G. Lensvelt-Mulders (Eds.), *Zingeving en humanisering in het wetenschappelijk onderwijs* [Meaning and humanisation of university education] (pp. 147–158). Amsterdam: Humanistic University Press.

Metz, J. W. (2013). *De waarde(n) van het jongerenwerk*. Amsterdam: HvA publicaties.

Metz, J.W. (2016). Informatie en Advies in het Nederlandse jongerenwerk. In Faché, W. (2016). (Red.). Jongereninformatie en adviesnetwerk. Garant, Antwerpen.

Nijland-Rouwerdink, E. (2018). *Beschrijving model van de mehtodiek Straathoekwerk*. Unpublished.

Ord, J., Carletti, M., Cooper, S., Dansac, C., Morciano, D., Siurala, L. & Taru, M. (2018). *The Impact of Youth Work in Europe: A Study of Five European Countries.* Helsinki: Juvenes Print.

Participe Advies (2018). *Maatschappelijke Business Case*. Geraadpleegd van https://www.participeadvies.nl/maatschappelijk-resultaat-inzichtelijk/maatschappelijke-business-case

Rumping, S., Metz, J., Awad, S., Nijland, E., Manders, W., Todorovic, D., Sonneveld, J. & Schaap, R. (2017). *Groepswerk. Onderzoek naar Groepswerk als generieke methodiek van het grootstedelijk jongerenwerk.* Portfolio Jongerenwerk: aflevering 5. Amsterdam: Hogeschool van Amsterdam, lectoraat Youth Spot.

Sackett, D.L., Straus, S., Richardson, S., e.a. (2000). Evidence-based medicine: how to practice and teach ebm. London: Churchill Livingstone.

Schaap, R., Todorovic, D., Awad, S., Manders, W., Sonneveld, J. & Metz, J. (2017). *Onderzoek naar Informatie & Advies als specifieke methodiek van het grootstedelijk jongerenwerk.* Portfolio Jongerenwerk: aflevering 6. Amsterdam: Hogeschool van Amsterdam, lectoraat Youth Spot.

Schön, D. A. (1983). *The reflective practitioner: How professionals think in action*. New York: Basic Books.

Schuyt, C. J. M. (1995). *(Kwetsbare jongeren en hun toekomst.*). Amsterdam / Rijswijk: VWS.

Smith, M. K. (2013). What is youth work? Exploring the history, theory and practice of youth work. *Encyclopedia of Informal Education,* , 12 August 2016.

Spierts, M. (1998). *Beroep in ontwikkeling. Een oriÃ«ntatie op culturele en maatschappelijke vorming*. Maarsen: Elsevier.

Spierts, M. (2014). *De stille krachten van de verzorgingsstaat. Geschiedenis en toekomst van sociaal-culturele professies*. Amsterdam: Van Gennep.

Sprinkhuizen, A. & Scholte, M. (2016). Vorm geven aan methodisch handelen vanuit een brede basis. In: Spierts, M., Sprinkhuizen, A., Scholte, M., Hoijtink, M., Jonge, E. de & Doorn, L. van (2016). De brede basis van het sociaal werk. Grondslagen, methodieken en praktijken. Bussum: Coutinho.

Steyaert, J., Biggelaar, T. v. d., & Peels, J. (2010). *De bijziendheid van evidence based practice. Beroepsinnovatie in de sociale sector*. Amsterdam: SWP.

Vries, J. de (2010). *Elke methode is zo goed als zijn uitvoerders. Een kritische bespreking van het NJI rapport "Algemene en specifiek werkzame factoren in de jeugdzorg. Stand van de discussie"* [Each method is as good as it's practitioners. A critical review of the report common and specific factors in youth care]. Batenburg: Nascholingscentrum Maatschappelijk Werk.

Wartna, J., Vaandrager, L. /., Wagemakers, A., & Koelen, M. (2012). *("Er is geen enkel werkzaam principe dat altijd werkt" Een eerste verkenning van het begrip werkzame principes.*). Wageningen:

Yperen, T. V., Steege M. Van, D., Addink, A., & Boendermaker, L. (2010). *(Algemeen en specifiek werkzame factoren in de jeugdzorg. Stand van de discussie.*). Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

Yperen, V. T., Veerman, J. W. & Bijl, B. (2017). *Zicht op effectiviteit. Handboek voor resultaatgerichte ontwikkeling van interventies in de jeugdsector.* Rotterdam: Lemniscaat.

Zunderdorp, R., Herngreen, A., & Vliegen, P. van (2015). *Uit de stijgers, advies over de doorontwikkeling van de WMO-werkplaatsen* [Perspective on the future of CoP's around social support]. Den Haag: Zunderdorp B&M.